NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. JANUÁR. I. FÜZET.

OLVASÓINKHOZ.

Folyóiratunk a jelen füzettel fennállásának 20-ik évébe lép. Amire húsz év előtt vállalkozott, hogy feljegyzi és megőrzi a nőnevelés történetére fontos eseményeket, hogy megvitatja a nőnevelés terén felmerülő eszméket, hogy tájékoztatja olvasóit a nőkérdés állapotáról, hogy törekszik barátokat szerezni a tanügy női munkásainak, hogy összekötő kapcsul szolgál a nőneveléssel foglalkozók között: azért a lefolyt 19 esztendő alatt híven és kitartással fáradozott s kitűzött czéljait a lehetőség határain belül meg is valósította. Csöndes, zajtalan munkássága sokak elismerését kiérdemelte, önzetlen, tisztán a nőnevelés érdekeit szolgáló tevékenysége sok jó barátot szerzett neki a tanítással és neveléssel foglalkozók körében. Munkatársakul nevezheti a leghivatottabbakat és mégis oly kis körre veti ma is fényét, mint alapításának első éveiben. Nem értett a reklamcsináláshoz soha, pártokat, magánérdekeket nem szolgált, s a terjesztés megengedett eszközeinek használásához hiányzott az anyagi ereje. Ereje csak munkatársainak és a kiadó tanári testületnek áldozatkészségében állott. Erre az áldozatkészségre támaszkodva indul ez évben is útjára azzal a reménynyel, hogy elveihez híven mind több és több jóbarátot sikerül szereznie, kik a folyóirat terjesztése által a folyóirat fennmaradására az anyagi eszközöket előteremteni és szellemi munkásságuk által a folyóiratot tartalmasabbá, értékesebbé tenni segítenek.

A régebbi tanítónői nemzedék javarészben támogatásában részesíti a Nemzeti Nőnevelést részint mint munkatárs, részint mint előfizető. De a fiatalabbak nagy része — pedig ők vannak többségben — még nem csatlakozott hozzájuk. Kérve-kérjük azért lapunk régi jóbarátait, régi olvasóit, ismertessék meg a Nőnevelést

R 809

fiatalabb kartársaikkal, biztassák őket a nőnevelés kérdéseinek tüzetesebb tanulmányozására s tanulmányaiknak a «N. Nőnevelés»-hez való beküldésére és előfizetésre.

Kérésünk támogatására idézzük a vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr 5404/1898. számú rendeletét, melyben a «Nemzeti Nőnevelést» a következő elismerő szavakkal ajánlotta a felsőbb-leányiskolák min. biztosainak, a tanfelügyelőknek és iskolai hatóságoknak figyelmébe:

«A *Nemzeti Nőnevelés* című kiváló gonddal szerkesztett havi folyóirat, mely élénk érzékkel és nagy gonddal igyekszik szolgálni és előbbrevinni nőnevelésünk ügyét általában és annak nemzeti és hazafias szellemben és irányban való haladását különösebben is, a f. évben már a 19. évfolyamba lépett. Azon elismerésre méltó sikerek által, melyeket e folyóirat fenállása óta a hazai nőnevelés fejlesztése körül elért, indíttatva érzem magamat arra, hogy a szó alatt levő szakközlönyt — a címnek — hatáskörébe tartozó leányiskolák könyvtárai részére való beszerzés végett jóakaró figyelmébe ajánljam. Budapesten 1898. évi április hó 12-én. A miniszter helyett: *Zsilinszky Mihály* államtitkár».

Hogy a «Nemzeti Nőnevelés» az egész magyar haza nőnevelésügyének fejlesztésére és irányítására jövőben is üdvösen folyhasson be: a nőnevelés összes munkásainak segítségére, támogatására van szüksége. Kérjük ezt a segítséget és támogatást régi barátainktól jövőre is és kérjük mindazoktól, kik nőnevelésügyünk érdekeit szívükön viselik, s közös nagy érdekek szolgálatában az egyesülés erejének fontosságát és szükségességét elismerik.

A szerkesztő.

Dr. PAUER IMRE.

Nőnevelő intézeteink és felsőbb fokú míveltséget közvetítő leányiskoláink között hazánk nőnevelésügyére kétségkívül a legjelentékenyebb hatást eddig az állami polgári iskolai tanítóképző intézet — a jelenlegi «Erzsébet nőiskola» — gyakorolta. Ezen egyszerű tény felemlítésében sem dicsekvés, sem magasztalás, vagy hizelgés nem rejlik. Egyszerűen következik ez a nevezett intézet feladatából, melyhez képest ez az intézet volt hivatva az ország polgári leányiskoláit és — mivel magasabb fokú tanítónőképző intézetünk nem volt — az összes felsőbb leányiskolákat és tanítónőképző intézeteket tanítónőkkel ellátni. S tényleg egészen a legutóbbi időkig, még a felekezeti középfokú leányiskolák tanítónői is ebből az intézetből kerültek ki s itt nyerték képeztetésüket az állami tanítónőképző intézetek jelenlegi igazgatónői is.

Hogy mindezen intézetek tanítónői a polgári iskolai tanítónőképző intézethez, mint az ő anyaintézetükhöz gyakran évek multán is meleg ragaszkodást tanusítottak, hogy munkásságukkal általában tiszteletet szereztek az intézetnek, melynek képzettségüket köszönhették: ez olyan köztudomású tény, mely tanúsítja azt, hogy az intézet tanári testülete és igazgatósága — gyakran nehéz viszonyok között is — becsületesen teljesítette feladatát.

Az intézet a múlt évben töltötte be fennállásának 25 éves fordulóját. Feladatai az idők folyamán azon iskolák fokozatos fejlődésével, melyek számára tanítónőket képezett, folyton növekedtek ugyan, de maga az intézet feladataival arányosan, kellő mértékben nem fejlődhetett. Szabad fejlődését, speciális feladataihoz való megfelelő alkalmazkodását külső, tőle nem függő körülmények

akadályozták meg. Egyik baja volt, hogy fenntartása nem volt és ma sincs még — ép úgy, mint a felsőbb leányiskoláké sem — törvény által biztosítva és rendezve. Másik baja, hogy az egyik elemi tanítónőképző intézetből fejlődvén ki, szervezetében teljesen az elemi tanítónőképzők szervezetéhez alkalmazkodott és fokozatához mért önállósággal nem bírt. Közoktatásunk vezérei a fontosabb feladatokhoz és az elért sikerekhez mérten elismerésükre méltatták ugyan, de fokozatának kiemelésére és önállósítására mindeddig keveset tettek.

Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszterünk, ki eddig is nagy tettek által tanusította, hogy a nőnevelés érdekeit szivén viseli, megtette végre a döntő lépést az intézet szükséges önállósítására és szabad fejlődésének biztosítására. Mint folyóiratunk mult évi utolsó füzetében közöltük, kivette az intézetet az elemi tanítónőképző intézetek fokozatából és külön gondnokság alá helyezte. Kétségtelenül az volt a czélja ezzel, hogy az intézetet nagy feladatai teljesítésére mindinkább alkalmassá tegye, azaz a polgári iskolai tanítónőképzés tökéletesítése által a hazai nőnevelő és tanítóintézetek színvonalát emelje s így közvetve egész nőnevelésügyünk javára szolgáló reformot létesítsen.

E magas czél elérését közoktatásunk vezére csak úgy biztosíthatta, ha az intézet élére gondnokul oly férfiút állít, kinek magasabb pedagogiai míveltsége és lelkes ügyszeretete kellő biztosítékot szolgáltat arra, hogy az intézet törekvő tanári testületét vezetni, az intézet fejlődését irányozni, végleges szervezetét kellő és helyes formák közé foglalva megalkotni és ezek által az intézetet fontos feladatainak betöltésében segíteni tudja és akarja.

Semmi okunk csodálkozni rajta, hogy miniszterünk gondos körültekintéssel megejtett választása dr. Pauer Imrére esett. Nemcsak fényes egyéni tulajdonságai tették őt ez állásra kiválóan alkalmassá, hanem az a körülmény is, hogy három év óta az országos polgári iskolai tanítónő vizsgáló bizottság élén állva, módjában volt megismernie az intézet feladatait, törekvéseit, hiányait. Módjában volt megértenie és megszeretnie azt az intézményt, melynek felvirágoztatására annyi jóakarattal, önfeláldozással és lelkesedéssel

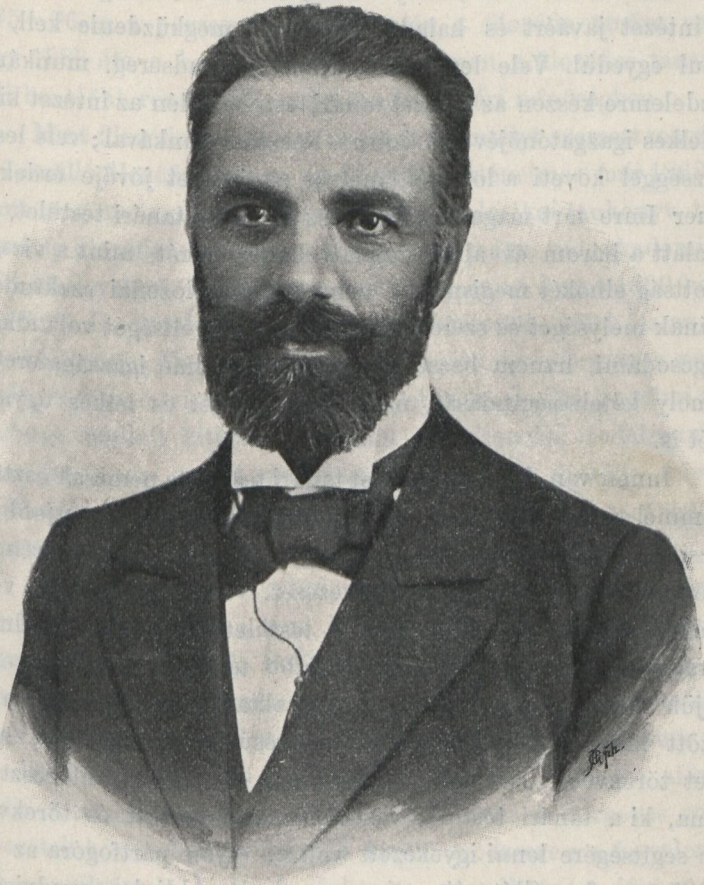

Dr PAUER IMRE.

vállalkozott. Vállalkozásában a tudós pedagogus ambicióját, a céltudatos férfi erős akaratát s a hazafi lelkesedését viszi magával fegyverül, mint ez kitünik felavató beszédéből, melyet folyóiratunk más helyén közlünk.

S abba a harczba, melyet neki, mint az intézet gondnokának, az intézet javáért és haladásáért majd megküzdenie kell, nem indul egyedül. Vele lesz, mint lelkes kis hadsereg, munkára és küzdelemre készen az intézet tanári testülete élén az intézet kitünő és lelkes igazgatónőjével, Lázárné Kasztner Jankával; vele lesz, és készséggel követi a lobogót, melyet az intézet jövője érdekében Pauer Imre tart magasra. Vele lesz az egész tanári testület, mert az alatt a három év alatt, mialatt Pauer Imrét, mint a vizsgálóbizottság elnökét megismerte, nem csupán filozófiai szaktudományának mélységét és széleskörű általános míveltségét volt alkalma megcsodálni, hanem becsülni tanulta pártatlan igazságszeretetét, komoly kötelességtudását, nagy munkaerejét és lelkes ügyszeretetét is.

Innen van, hogy az intézet tanári testülete nemcsak osztatlan örömmel és lelkesedéssel, hanem őszinte hálával és a jobb jövő felcsillanó reménységének érzetével fogadta dr. Pauer Imrének az intézet gondnokává történt kinevezését. «Jóakarói eddig is voltak intézetünknek» — szólt hozzá a testület tisztelgése alkalmával Komáromy Lajos, az intézet legrégibb tanára — «hálával említhetjük meg, hogy voltak többen közoktatásügyünk vezéremberei között kik méltányolták, sőt elismerésükkel jutalmazták az intézet törekvéseit; de a ki a munkából oly önzetlenül részt kért volna, ki a tanári testület vezetésére vállalkozott és törekvéseiben segítségére lenni igyekezett volna: olyan pártfogóra az intézet 25 éves fennállása óta még nem akadt. Áldjuk a gondviselést, áldjuk közoktatásügyünk fenkölt lelkű vezérét, hogy Méltóságodat ilyen értelemben nekünk adta.»

Midőn dr. Pauer Imrét, a polg. tanító és tanítónőképző intézetek gondnokát új állásának elfoglalása alkalmából olvasóinknak ezúttal képben is bemutatjuk, az elmondottakhoz alig tehetünk valamit, a mi köztudomásu nem volna. Hogy dr. Pauer Imre

1845-ben Váczon született, hogy tanulmányainak a budapesti és több külföldi egyetemen való befejezése után kitünő tanári vizsgálatot tett a budapesti tud. egyetemen a filozófiából, matematikából és fizikából, ez általában ép oly ismeretes, mint az, hogy 1862—1875-ig a szombathelyi főgimnázium tanára, majd igazgatója, 1875—86-ig a pozsonyi jogakadémián a filozófia tanára volt, s hogy 1886 óta a budapesti tud. egyetemen a filozófiai tanszéket tölti be, előbb rendkívüli, majd rendes tanári minőségben.

Mint filozófiai iró régóta nevet és tekintélyt szerzett magának. Első önálló filozófiai műve: «A filozófia történelme» már 1868-ban jelent meg, melyet azóta több lélektani és logikai tankönyv, társadalmi és filozófiai tanulmány követett. A magy. tud. akadémiának 1874 óta levelező, 1889 óta rendes tagja; mint ilyent 1890-ben az akadémia II. osztályának titkárává választották. 1894 óta az orsz. Közoktatásügyi Tanács tagja, és 1896 óta az «Országos polgári iskolai tanítónő vizsgáló bizottság» elnöke. Önálló irodalmi tevékenysége mellett kitünő szolgálatot tesz filozófiai irodalmunknak az «Athenæum» czímű, magas színvonalon álló filozófiai folyóirat szerkesztése által, mely a magy. tud. Akadémia kiadásában jelenik meg.

Alig van terünk az ő tudományos és irodalmi tevékenységének kellő méltatására; nem is lehet ez a jelen alkalommal sem czélunk sem feladatunk. Sokkal nagyobb súlyt helyezünk új állásának elfoglalása alkalmából annak az igazságnak hangoztatására, hogy Pauer Imre *kitünő tanító*. Nemcsak mint egyetemi tanár válik ki szilárd és határozott ismeretei, világos és élvezetes előadásmódja által, hanem mint középiskolai tanár is hírneves volt az ismeretek közlésében nyilvánuló kiváló módszere s a fegyelemtartásban nyilvánuló erélye és jóakarata, mondhatnám jósága által. Ismeri és szereti a tanítói hivatást és első sorban ezért van hivatva a tanítók képzésével foglalkozóknak vezetőjévé lenni.

Ezt tudva, kétszeres örömmel üdvözöljük dr. Pauer Imrének a felsőbb fokú tanítóképző intézetek gondnokává történt kinevezetését, mert hiszszük, hogy míg a gondjaira bízott intézeteknél a szakismeretek fejlesztését s a kellő tudományos színvonal meg-

tartását éber figyelemmel kiséri, ki fogja gondosságát terjeszteni a gyakorlati kiképzés nagy jelentőségű feladatainak helyes megoldására is. Iskoláink olyanok ma, s mindig olyanok is lesznek, mint tanítóik. Ezért megfelelő szakismerettel biró s a tanítás művészetébe begyakorlott és hivatásukért lelkesülő tanító nemzedéket kell nevelnünk. Pauer Imre, ki maga is szívvel-lélekkel tanító, ismeri és méltányolja a tanítóképzőintézeteknek ezen speciális feladatát. Nagy reményekkel tekintünk azért a polgári tanítónőképző intézet azon új korszakának elébe, mely Pauer Imre gondnokká történt kineveztetésével kezdődik. Adja Isten, hogy az «Erzsébet intézet», mely eddig is hasznos szolgálatokat tett hazai nőnevelésünk ügyének, az ő vezetése mellett fokozottabb mértékben hathasson nőnevelésünk helyes irányban való fejlesztésére. Adja Isten, hogy abból a lelkes jóakaratból, melylyel Pauer Imre gondnoki állását elfoglalta, reá dicsőség, az intézetre és hazai nőnevelésünk ügyére pedig áldás és üdv fakadjon.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A DOLGOZÓ NŐK ÉRDEKÉBEN.

A női mozgalom élén világszerte tevékeny asszonyok állanak s ezért mégis helytelen volna az az állítás, hogy kizárólagosan vagy túlnyomólag nők dolgoznak e kérdés megoldásán. Nem a *nem*, hanem a többé vagy kevésbbé emelkedett gondolkozás határozza meg egyeseknek állását a nőkérdéssel szemben. Sok asszony közönyösen, de még több ellenszenvvel néz minden, a nőnem emelésére, a női munkakör kibővítésére irányuló mozgalmat; míg másrészt elvitázhatatlan, hogy sok férfiu résztvevő támogatója a munkát kereső asszonynak, lelkes előharczosa a nők jogainak. E szerint tévedés volna, hà a női mozgalmat egyszerűen a két nem közötti harcznak tekintenők. Semmi esetre sem az, habár voltak s vannak egyes férfiak és nők, kik így fogják fel. Tagadhatatlan, hogy nemeslelkű férfiak, a nélkül, hogy arra a nők sarkalták volna őket, törvényhozás útján vagy anyagi segély és erkölcsi bátorítás által előmozdították a nők érdekeit.

Általában állíthatjuk, hogy a társadalom magasabb rangú osztályaiban élő férfiú átlag, több érzékkel bir a nőkérdés fontossága iránt, mint az ugyanolyan társadalmi osztályhoz tartozó nő. Ez azonban ne legyen egyiknek dicséretére s a másiknak megrovására mondva: ez a különbség természetes feltételekben gyökeredzik.

Ha helytelen a női mozgalom okát a két nem közötti harczban keresni, úgy helytelen az a nézet is, hogy a nőkérdés csupáncsak egy része a nagy osztályharcznak, melyből aztán az következnék, hogy a mint az osztályharczot, a szoczialis kérdéseket megoldják, megoldják vele a nőkérdést is; s továbbá hogy a nőkérdést magában

véve megoldani nem lehet, a társadalom betegségét általában kell gyógyítani. Állíthatjuk azonban, hogy a szoczialis kérdés radikális megoldásánál is túlsúlyban lesznek az olyan férfiak, kikkel szemben a nők hátrányban maradnak. Egyáltalában visszás dolog, a mozgalmat csupán politikai vagy szoczialis szempontból sablonizálni. Mert hát vannak előrehaladott politikusok, kik kimondott ellenségei a «nő emanczipácziónak», míg másrészt nagyon sok konzervativ gondolkozású férfiúnál találjuk a jelen kor e követelményeinek teljes megértését.

Általában mondhatjuk: a női mozgalom nem indult ki, sem a *nem*különbség, sem az osztálykülönbség alapján, hanem mind a két elemből vegyesen. A társadalmi kérdésnek ez nem kathegoriája vagy alsóbb osztálya, mert azt elképzelhetjük, hogy a jövő államnak is lesz egy nőmozgalma, egy nőkérdése. S még kevésbbé kell azt a két nem egymás elleni harczának tekinteni, mert akkor az asszonyok a harcztér egyik, s a férfiak másik felén kellene, hogy álljanak, a mi tudvalevőleg nem úgy van. Ilyen elválasztás lehetetlen és nem is volna üdvös; mert egy kérdés, melynek megoldása az egész emberiség érdekében áll, nemcsak az egyik rész, de az egész emberiség közreműködését kivánja.

Épen ezért fölötte kivánatos volna, hogy a nők maguk, értem épen a jobb módú nőket, többet érdeklődnének a nőkérdés és mozgalom iránt. Hazánkban a jó módú körök nagy részében tökéletes közöny uralkodik minden «emanczipáczióra» vonatkozó fáradozás iránt s ha a nagy városokban, hol a modern élet minden nyomorúságával otthon van, kedvezőbbek is e részben a viszonyok, azért mégis általában nagy a lenézés és nembánomság, s a dolgozó nőt lenézik a sors kegyeltjei. Ezt, azt hiszem, mindenki tapasztalta, kinek alkalma volt mívelt asszonyokkal e tárgyról beszélni. A hideg vonakodásnak oka azonban a nő természetében rejlik, mely konzervativ és arisztokratikus. A ki *Riehl** szellemes és találó dolgait e tárgyról olvasta, az tudja, hogy mit akarok ezzel

* Riehl V. Henrik, müncheni egyetemi tanár és művelődés történetíró. *Szerk.*

mondani. A mint a férfiú az élet előre hatoló ereje, úgy a nő a letartó, fékező erő úgy a jóban, mint a rosszban. Új ideáknak s modern nézeteknek, akár érnek azok valamit, akár nem, tovább ellentáll a nő, mint a férfiú. A férfiú az élet harczának közepette áll, látja az ellentétek tusáját s akarva, nem akarva belebonyolódik, míg az asszony, különösen jobb körökből való, a valódi szükséget és nyomort nem is ismeri. Az egyesekre nézve ez kellemes és kényelmes lehet, de az élet bajaival küzdő egyénre s az egész társadalomra ez nem lehet áldásos. Innen van, hogy a férfiú, ha még olyan erélyes ellensége is elvileg a női mozgalomnak, általában több értelmet fog azzal szemben tanusítani, mint a nő, ki talán csak páholyából nézte az élet küzdelmeit s csak a színpad festett nyomorát ismeri. Ez azonban nem az egyes asszony hibája; ez az ő jelenkori nevelésének feltételeiben gyökeredzik. De mindenesetre baj a kenyérkereső nők osztályára nézve, mert amíg ezek, az állásuk által előnyben levő asszonyok távol tartják magukat a női mozgalomtól, addig az nem lesz elég hatalmas.

Szokják meg a mi előkelő asszonyaink is bizonyos társadalmi jelenségeken gondolkozni, melyek mellett eddig figyelmetlenül elhaladtak; tudjanak ők is előítéletekről lemondani, melyeket táplálni még ma az előkelőséghez tartozik. Statisztikailag igazolt tény, hogy egy folyton növekedő nagy része a nőknek nem megy férjhez; nem azért, mert önkényt mondanak le, hanem, mert alkalmuk nincs a férjhezmenetelre. Ha jobb körökből valók, akkor talán anyagilag még kedvezően alakul sorsuk. De annyi ezeren, kik vagyon nélkül állanak, mitevők legyenek? Meg kell küzdeni a kérlelhetetlen sorssal s épen e küzdelemben jóakaratú s nemes szívű asszonyok kell, hogy támogassák őket, mert mint asszonyok a legközelebb állanak hozzájuk.

Senki sem tagadhatja, hogy gyakran gyenge vagy haszontalan eszközökkel van felszerelve egy nő, ki az élet harczával szembe száll. Pedig egy nagy része a nőknek, hogy becsülettel fentarthassa magát, a férfiakkal kell, hogy megmérkőzzék. S e tekintetben nőnevelésünk nem elég előrelátó; ezt az esetleges küzdelmet nem veszi eléggé tekintetbe. Az eshetőség minden nőre nézve fennáll,

hogy küzdenie kell a kenyérért s a nevelés hányról gondoskodik úgy, hogy egyszer majd meg is állhassák helyüket? Ez a világ igazságtalansága a nővel szemben. Épen itt kellene, hogy meleg szivű asszonyok okos belátással segítsenek, hogy e nőknek az élet harczára erősebb ellenállásuk és több ügyességük legyen. A nőnevelés ilyen reformálása lenne a nőkérdés leghelyesebb megoldása. Ebben az értelemben munkálkodni igazán testvéri kötelesség volna. Alkalom van reá bőven. Ma már mindenütt oda igyekeznek, hogy a nőknek jobb és megfelelőbb kiképzést adjanak. Mindennemű szakiskolák nyiltak meg s a mint tudjuk, újabban leány gimnáziumok. Ha egyik vagy másik kisérlet nem sikerül is, azért mégis ezt az utat találjuk helyesnek. A férfiak előnye és felsőbbsége a nők fölött gyakran nem egyébb, mint a jó felszereltség és képzettség eredménye.

Az az aggodalom, hogy a lányok «női hivatásukat», mely alatt a férjhez menetelt értik, elhanyagolják, felesleges, mert legtöbbször nem szeszély vagy kedvtelés űzi a nőt az életbe, hanem a szükség. Hányan töltenék be nagyon szivesen «női hivatásukat». csak lehetne! De fájdalom mindig nagyobb és nagyobb a száma azoknak, kiket sorsuk önfentartásra kényszerít. És igazán veszítenek ez által nőiességükből? Mert hiszen tény, hogy a nők részvételét a kenyérkereső munkában sokan nem találják nőiesnek s az irodalomban szellemes nyilatkozatokat keresnek, melyekkel a nőt szépen házi tüzhelyéhez szorítják. De lehet-e a parancsoló szükség követelményeivel szemben ilyen frázisokkal valamit elérni? Ki ne vágyakoznék arra a boldogságra, hogy *csupán* családja javáért élhessen? És ki tudná ma a «nőies fogalmának» megczáfolhatatlan definitióját adni?

Mi sokat nem találunk nőiesnek, mit az amerikai nő egészen helyén valónak tart; a hollandi nő, az orosz, a franczia, ezek mind nemzeti sajátságuk s eltérő nevelésöknél fogva különböznek nőiességükben egymástól. S még nagyobb a különbség, ha azon nemzetek nőire is gondolunk, melyek nem tartoznak a kulturnépek közé. Milyen változáson mentek ezek a fogalmak keresztül a rómaiaknál, görögöknél, a középkorban meg a renaissance ide-

jében! Igy változik a nőiesség fogalma, hely és idő szerint. Minden nép, minden korszak szükséglete szerint teremti s elejti, ha az előhaladó fejlődésnek nem felel meg.

Ha a férjhez nem menő nők száma folyton növekszik, akkor hasztalan fáradság lesz egy régi formához ragaszkodni s untig ismételni, hogy a férjhezmenetel a nő hivatása. Egy új, a modern viszonyoknak megfelelő fogalom fog fejlődni. Ma már nagy része a nőknek kénytelen magát egyedül fentartani. Ez rájok nézve szomorú lehet; de a társadalom, tudva, hogy a szükség kényszeríti őket a *nőietlen munkára*, kell, hogy megadja nekik az egyenrangúságot a férjezett asszonynyal s meg kell, hogy védje a szemrehányás ellen, hogy «nem nőiesen» cselekszik.

Semmi esetre sem hiszszük, sem nem kívánjuk, hogy a férfi és nő között minden különbség ma, vagy a jövőben a munka és társasélet tekintetében elmosódjék. Nem vagyunk azon a nézeten sem, hogy minden foglalkozás, mely a férfiúnak megfelel a nőt is megilleti. A nőiesség fogalmát sem akarjuk csorbítani s csak olyan munkára buzdítjuk a nőket, mely nemük természetének megfelel s a *nőiesről* ma élő fogalmakkal megegyezik. Csak az ellen kelünk ki, hogy a férjhez menetelt tartsák kizárólagosan a «nő hivatásának» és hogy azokat, kik saját erejükre vannak utalva, olyanoknak tekintsék, kik nemük nimbuszán csorbát ejtenek. Bizony azok választották a jobbrészt, kik családjuk, gyermekeik boldog körében élik világukat, de a nőiesség szent nevében elitélni a kenyérért fáradókat olyan igazságtalanság, melyet azok meg nem érdemelnek, s melylyel senki se illesse őket, s a legkevésbbé illesse ily igaztalansággal testvéreit az asszony!

Pancsova. *Poznan Jolán.*

A TANÍTÁS MŰVÉSZETÉRŐL.*

Tisztelt Szakosztály!

Valamikor megszólalt bennem a lelkiismeret szava, és kérdeztem magamtól: Jól tanítok-e? Annyira bántott, nyugtalanított ez a kérdés, hogy minden erőmet, tehetségemet és gondolkozásomat ennek megoldására szenteltem. Elmondom, hogy fogtam hozzá. Tanulmányozni kezdtem a pédagógiai, didaktikai és methodikai elveket, a melyeket azelőtt a képesítőre tanultam. Hiszen jól tudják önök, mi nagy a különbség a tanulmányozás és a tanulás között! Most már nemcsak ismertem, tudtam a tanítás elveit, szabályait, hanem értettem azokat, felfogtam összefüggésüket a mívelendő elmével és a mívelésre szolgáló tanítási anyaggal. Sőt megvallottam önmagamnak, hogy becsületes törekvéssel minden tanító önmagától rájön, azaz, hogy felfedezi a tanítás szabályait. Benne vannak azok a gyermeki lélek ismeretében. Nem a magam egyéniségének, gondolkozásomnak megfelelő szabályokat tukmálhatom a gyermek elméjére, hanem megfordítva: a gyermek egyéniségéből és gondolkodásából kell azokat kimerítenem.

Felfegyverkezve az összes tanítási elvekkel, léptem aztán tanítványaim elé azon biztos tudattal, hogy a megismert, megértett elvek alapján megejtendő tanítás kétségkívül jó lesz. Nemcsak azt tudtam, hogy mit tanítok, hanem azt is: hogy mi módon? miképen? hogyan fogom azt tanítani. Oda álltam tanítványaim elé, nagy érdeklődés fejlődött ki — nem uralkodott síri csend az osztályban — a mit némelyek a nagy figyelem hőmérőjének és a

* A Mária Dorothea-Egylet tanítónői szakosztályában tartott előadás.

jó tanítás ismertetőjének tartanak, arról, a miről én beszéltem, a gyermekek is tudtak beszélni és meg sem állhatták, hogy ne beszéljenek, én meg át engedtem a szót majd az egyiknek, majd a másodiknak, a harmadiknak, mire a negyediknek intettem, megszólalt a csengetyű, vége volt az órának, nem fejeztünk be semmit és már az előbbitől merően eltérő tárgyra kellett áttérni. Tisztán, világosan állt előttem, hogy most az oktatástan (didaktika) egyik sarkalatos törvénye ellen vétkeztem, mert minden tanrészlet csak mint «kikerekített egész» találja meg helyét a hozzá rokon tanrészletek mellett az elmében, máskülönben csak zavarólag hat; és a helyett, hogy a lelkemben támadt kételyek a tanítási elvek szigorú alkalmazása által eloszoltak volna, még inkább megerősödtek. Hol rejlik itt a hiba? Vagy bennem; vagy a didaktika tételében, vagy az iskola-törvényben. A didaktika nem hibás, mert a lélektan is a mellett szól, vagy mondjuk a gyermek elméjének az érdekeltség által felkeltett igénye is megköveteli a *kikerekített egészet*, csakhogy a didaktika nem mondja sem azt, hogy mekkora legyen az a tanrészlet, sem azt, hogy mennyi időt szenteljünk reá. A didaktika tehát egyáltalán nem hibás. Az iskolatörvény sem hibás, mert megállapított rend nélkül nem taníthatunk, abba pedig, hogy hány órán foglalkoztassuk a tanulókat, az egészségtannak is van beleszólása, tehát: akárhogy hányom-vetem a dolgot: a hibás csak én vagyok.

Most azon kellett töprenkednem: miben rejik a hibám? és miként lehetne azon segíteni? Könnyű volt hibámat megtalálnom: nagy volt a tanrészlet — tehát kisebbre fogom szabni, de azt a kisebbet is egészszé kikerekíteni.

Mert hogy abban is keressem hibámat, hogy sok gyermeknek engedtem a szót, nem akartam, nem tehettem. Ha a gyermekek tanításom alkalmával hallgatók: akkor én nem vagyok többé tanító, hanem előadó, és én nem azt kerestem, hogy *előadni*, hanem azt, hogy tanítani tudok-e jól? mert nem *előadás*, hanem *tanítás* a tisztségem, a hivatásom.

Ámbár nem volt könnyű dolog az előírt tanítási anyagot kisebb részletekre felosztani, mert jól meg kellett gondolnom, mi

a lényeges: tehát el nem hagyható és mi a lényegtelen: tehát mellőzhető, mi a fő, mi a mellékes? de ezzel mégis megküzdöttem, és az én kisebbre szabott tanrészleteimmel léptem tanítványaim elé. Nagyszerűen folyt a munka, nemcsak, hogy befejeztük a tanrészletet, hanem végtére még szépen össze is foglaltuk a tanultakat és Miska, Jancsi, Pista meg Ernő értelmesen el is mondták.

De ezzel az én kételyem még nincs eloszlatva, az én kérdésem még nincs megoldva, mert most azt kell ám megtudnom, hogy a mit ma oly szépen tanítottam és oly helyesen fogtak fel a gyermekek, holnap, meg holnapután is tudják-e még? Természetes, hogy másnap a tanítás első mozzanata abból állt, hogy azzal a kérdéssel fordultam a gyermekekhez: Miről beszélgettünk tegnap a nyelvtani órában? «Azt beszéltük meg tegnap a nyelvtani órában» — feleli Miska — «hogy a *kék kabát lehet a mondat jelzője.*»

No szépen vagyunk — gondolám magamban — ilyet még Pestalozzi sem produkált. Nagyra voltam tegnapi tanításommal és ime! az eredménye felháborító, kétségbeejtő. Hát most hol a hiba? Ki a hibás? A hiba kereshető a tanításban, a tanítási anyagban és a gyermekben. A gyermek abban hibázott, hogy arról, a mit az iskolában tanult, otthon nem elmélkedett. De minden tény a mellett bizonyít, hogy sem Comenius, sem Pestalozzi, sem Herbart, sem Diesterweg idejében nem elmélkedtek a gyermekek otthon a fölött, a mit az iskolában tanultak, különben nem iktathatták volna, mint a jó tanítás egyik elengedhetetlen követelményét a didaktika szabályai közé, hogy addig ne haladj tovább, míg a nyujtott ismeret husává, vérévé nem vált a gyermeknek! Tehát gyakorolni kell több időn és nem bízni a gyermek elméjében!

Nem akarom az igen tisztelt szakosztályt az én kínlódásaimmal untatni, elhiheti, hogy bizony én jó sokáig gyakoroltam velük, de azt tapasztaltam, hogy van tanítási anyag, a mi a gyermek képzetvilágába be sem juthat, de ha nagy erőfeszítéssel mégis beszállítjuk, ott az magának helyet nem talál. Ilyen anyag a nyelvtan és különösen a nyelvtannak mondattani része. Mi beszél-

hetünk a gyermekkel olyan tárgyakról, jelenségekről, eseményekről, melyeket sohasem látott, vagy hallott és tért foglal a képzetvilágában, de kell, hogy képzeletének valami támaszt adjunk. Beszélhetünk például a *tenger*-ről és a gyermek valahogy elképzeli magának, ha a meglevő *tó* képzetével hozzuk kapcsolatba. Tény, hogy a *tenger*-ről alkotott ilyetén képzete nem felel meg a tiszta valóságnak, de a felnőtt embernek, és ha még oly művelt lenne is — annak sincs tiszta képzete a tengerről mindaddig, míg azt valóban nem látja — csak hogy azért még sem hiszi vagy képzeli senki, még a gyermek sem, hogy a tenger *kék kabát* volna. De tessék most a jelző fogalmát in abstrakto valami meglevő képzethez füzni! Kérdezem minden helyesen gondolkozó embertől, hogy ha ezen kérdésemre: Melyik az alany ezen mondatban: *Bátyámat elvitték katonának?* a gyermek azt feleli: *bátyámat*, nem felelt-e az a gyermek helyesen? Mert hiszen arra tanítottam, hogy a mondatnak az a része az alany, amiről valamit mondunk, vagy beszélünk — hát nem a bátyámról mondtam, hogy katonának vitték? Tárgyi igazság szerint azt kellene mondanom, hogy az a szó a mondatnak alanya, a mely alanyi esetben (nominativusban) áll. De hogyan magyarázzam meg a nominativust az elemi ismeretek első fokán álló gyermekeknek? Ez lehetetlenség! Megbizonyodott tehát bennem a meggyőződés, tudatomban tisztán, világosan állt az elv: hogy a jó tanítás lehetőségét megakadályozza a tanítási anyag.

Nem arról van itt a szó, hogy a gyermeknek mindent értenie, felfognia kell, a mit a tanító tanít. Hisz van akárhány oly dolog, a mit a gyermeknek el kell hinnie, mert a tanító mondta.

Megmutathatom például az élő fát a gyermeknek, mutathatok neki fagyökeret is, megmutathatom a földet, a talajt, a melyben a fa nő; de azt, hogy a fa a gyökérrostjaival szívja magába a táplálékot, mely által növekszik, azt nem mutathatom meg neki, azt addig is, mig ezt összehasonlítás (analógia) alapján megérti, *hinnie kell.*

E szerint háromféle anyag az, melyet tanítványainknak tanítás alkalmával nyújtunk: először olyan, melyet azonnal felfog,

megért; másodszor olyan, melyet csak később ért meg és harmadszor olyan, a melyet egyáltalában meg nem ért.

Könnyen támadhat tisztelt hallgatóimban az a gondolat, hogy én most minden olyan anyagot, melyet a gyermek sok esetben tanításom fogyatékossága következtében fel nem fog, meg nem ért, a tanítási anyag harmadik kategóriájába fogok sorolni és ekként lelkiismeretemet megnyugtatni és Pestalozzi jobb oldala mellett levő ülésre aspirálni. Ha ezt tenném, akkor a tisztelt szakosztály megszabadulna egy talán nagyon is unalmas felolvasás további meghallgatásától, de én az önök szemeiben mint a hivatásomra egészen méltatlan ember állanék, mert a tanításnál nem is az a leglényegesebb, hogy hát mennyit fogott fel, mennyit tartott meg a gyermek, hanem inkább az, hogy a tanítás minő hatást tett a gyermek gondolat — és érzelemvilágára. Ha minden tanrészlet nem úgy van összeállítva és akképpen megbeszélve, hogy belőle elkerülhetetlen kényszerűséggel azt következtesse a tanítvány: «E szerint nekem ezt tennem kell, vagy amazt abban kell hagynom!» akkor a tanítás nem jó, nem helyes, nem felel meg a tanítás követelményeinek. Ha Herbart azt mondja: «El sem gondolhatok oly tanítást, mely nem nevel, és oly nevelést, mely nem tanít,» világosan szabta meg a tanítás feladatát, czélját, mibenlétét. De így fogták fel ezt a Herbart előtt élt tanítómesterek mind. Sokrates a hivalkodásáról hires Alkibiadest úgy nevelte szerénységre, hogy az akkor ismert világról térképet tett eléje és azt mondta: «Mutasd meg, melyik itt e képen Görögország! Most mutasd meg Görögországban Athent. Most mutasd Athenben a te birtokaidat!» Mivel pedig Alkibiades ezeket nem találta, azt mondta neki Sokrates, hogy ezek oly csekélyek, hogy még egy kis jellel sem tartották érdemesnek azokat megjelölni! Ime a nevelőtanítás az ókorban! A biblia is, a szentirás ilyen nevelve-tanító könyv; minden alakja valamely nemes eszmének, valamely nagy erénynek képviselője, példaképe és mindegyiknek cselekedetéhez földrajzi, természetrajzi és történeti ismeretek fűződnek.

A jó tanítást tehát kiválóképpen azon szempontból kell megítélnünk, vajjon mennyire hatott a gyermek értelmén át a gyer-

mek érzelmére, vagyis, hogy a tiszta fogalmakká vált képzetcsoport eljutott-e azon mozgó idegekhez, melyek az akaratot eszközlik ki.

Úgy mondom, hogy az értelmén át hatott az érzelemre, mert ha csak az érzelemre hat, akkor nem válik tudatos akarattá, és ez volt a régi iskola hibája, de nem az ókoré! ha pedig csak az értelemre hat, akkor sem lesz belőle erős akarat, és ez a modern iskola hibája. Már most az a kérdés: Azok a didaktikai és methodikai szabályok, melyeknek a tanításnál érvényesülniök kell a nevelő-oktatásra való tekintettel állapíttattak-e meg? Ha igen, akkor ezeknek helyes alkalmazásával okvetlenül nevelő hatást is gyakorlunk a tanítványra, és azt észre kell vennem, meg kell látnom a tanítványokon; ha pedig nem, akkor ehhez képest kell azokat módosítani, esetleg kiegészíteni. Most tehát megint tanítványaim elé vezet a lelkiismeretem, hogy megvizsgáljam, vajjon mennyire hatott tanításom értelmükre és érzelmükre. Az értelem megnyilatkoztatására sok módom és eszközöm van, de mi módon jussak a gyermek érzelméhez? Itt nem a szó, nem a felfogás, itt a *cselekvés*, a *tett* a döntő!

Nagyon jól viselkednek a gyermekek, megint csak megered a beszéd zápora, az érdeklődés magasfokú. Honnan fakad az érdeklődés: az értelemből-e? vagy az érzelemből? Kétségkívül az érzelemből. Hiszen mi felnőtt emberek is csak az iránt érdeklődünk, a mi érzelmeinkre hat. Csakhogy ugyanaz a tárgy, a mely az én érzelmeimre hat, nem hat szükségképpen más ember érzelmeire is. Láttam ezt, mikor Münchenben a Glyptothekben meg a képtárakban megfordultam. Láttam, különösen, mikor Zürichben a muzeumban jártam. Az Aegina templom oltárának részei előtt nagyon sok látogató elment, alig hogy rápillantott, mások meg, én is, alig tudtunk megválni tőle. Egy Fra Filippo-, egy Caravaggo-, egy Fiesole-képet alig nézett meg valaki. Egy kőkorszakbeli baltát vagy más tárgyat alig méltat figyelmére minden száz ember közül 1—2. Bizony az érdeklődés nem fakad csupán az érzelemből, hanem az értelemből is. A drámaíró nem a közönségnek általában, hanem a nagyközönség bizonyos részének írja művét, a népszínmű író már más embereket tart szeme előtt. Ha tehát tanítványaim

nagy érdeklődése közepette Illés elaludt, ebből nemcsak az következik, hogy érzelme nincs, hanem az is, hogy értelme fogyatékos, mert hiszen az én tanításom a gyermek értelmi és érzelmi világának megfelelő anyagot a gyermek értelmi és érzelmi világának megfelelő módon juttatja a tanítványnak. Ha Illésen ez nem fogott, akkor bizonyos, hogy ő *más* gyermek, mint a többi, ő külön egyéniség. A tanításra szóló didaktikai és methodikai tételek általános normális gyermekek számára valók, de az ezektől elütő természetűekre nem vonatkoznak, ezek más szemkör alá esnek és tényleg vannak nemcsak külföldön, hanem részben hazánkban is külön iskolák az abnormális gyermekek számára. Egészen más elbirálás alá esik Géza cselekedete, a ki tanulótársai figyelme és tanulása közepette akkorát rugott Pistán, hogy az önkénytelen felsikoltott és panaszt emelt Géza ellen. Azt, hogy Illés elaludt, láttam, de az meg nem zavart, hanem folytattam tanításomat, de, hogy Géza rúg, azt nem láthattam, mert az a pad alatt esett meg, a sikoltás pedig megzavarta az egész tanítást. Már most mit tegyek a rugdaló Gézával? Félbeszakíthatom-e a tanítást, hogy nevelő tisztségemnek éljek? Semmi szín alatt sem szabad ezt tennem, a hogy Illést fel nem keltem álmából, úgy Gézát is hagyom, míg a tanításnak vége van. Mindakettőt ott tartom az iskolában, míg a többit elbocsátom, mert ezek a mai kötelességüket teljesítették, tehát haza mehetnek, azok pedig még továbbra is ott maradnak az iskolában. Minek? Hogy neveljem őket. De hiszen a tanításban benne volt a nevelés, miért kell ezekkel külön foglalkozni? Mert úgy mint Illés, úgy a Géza is *más* gyermek, mint a többi, ő is külön egyén, a kivel másképpen kell foglalkozni, mint a többivel. Gézánál nem az értelem, hanem az érzelem fogyatékos. Ha Géza rosszúl írna, ha nem tud a térképen tájékozódni, akkor megmutatom neki a szép betűket, sokat iratok vele, vagyis gyakorlom az írást, addig míg tanulótársait utól nem érte: a térkép elé állítom, előbb én mutatom a tájékokat, aztán vele mutattatom: azaz gyakorlom vele mindaddig, míg úgy nem tudja, mint a többi gyermek. Hát akkor az érzelmet is kell gyakorolni, úgy, mint az értelmet! Illésnél az ébrenlétet, Gézánál a nem-rúgást kellene gyakorolni.

Kérdezem Illéstől: Nem aludtál az éjjel? «De» feleli. «Hát akkor miért aludtál itt az iskolában?» Erre persze nem tud felelni. De én tudom, miért aludt el, nem is értelem hiányból, hanem testi gyengeségből. Ha én Illést minden nap hideg vízben megfürösztöm és jóltartom tápláló eledelekkel, akkor teste meg fog erősödni és nem fog oktatás közben elaludni. Ha mást teszek vele, esetleg «bezárom» vagyis megfosztom szabadságától, vagy amúgy is silány eledelétől, akkor nem gyakorlom vele az ébrenlétet, ellenkezőleg előmozdítom alvási hajlandóságát. Csakhogy az ébrenlét előmozdítására szolgáló hideg fürdő és meleg pecsenye nem állanak rendelkezésemre, azokra sem Pestalozzi, sem Herbárt nem hagytak ránk oly tételeket, melyekért a mészáros hust, a bádogos fürdő-kádat ad, és lám! nem lehetek jó tanító, nem nevelhetem jól az én tanítványaimat. Nincs más nevelési eszközöm, mint a jó szó és legvégső esetben az az átkozott börtönrendszer, mely ellen a nagy szellemű Eötvös József a Falu Jegyzőjében küzdött, melyet ennek következtében reformáltak, javítottak, de az iskoláinkban a kis gyermekek számára a sikeres tanítás rovására még most is fennáll; a padból való kiállítás pedig azonos a pellengérre állítással. Sem a bezárás, sem a padból kiállás még nem javított meg gyermeket. Mit bánja azt Géza, ha egy félóráig nem ülhet a helyén? Azért, ha visszaül, majd módját ejti, hogy rúghasson, legfeljebb, tagadni fogja, hogy ő tette, de rúgni fog, mert rúgnia kell, mivel az ő érzelmét másnak a szenvedése hozza kellemes hangulatba. Vagy talán jól el kellene náspángolni? De hiszen a verés, az ütés még inkább ingerli a testet a rúgásra és az a feladatunk, hogy Gézát a nem-rúgásban gyakoroltassuk. Különben a testi fenyíték sem javított még meg gyermeket. És mit is akarnék a testi fenyítékkel? Azt, hogy Géza is érezzen szenvedést! Akkor érzelem dolgában az ő álláspontján vagyok és a helyett, hogy módosítanám, javítanám az érzelmét, még megerősítem. Menjek tanácsot kérni a pedagógiai, didaktikai és methodikai könyveimtől? Rousseau csak *egy* gyermeket nevel, azt is oly társadalom számára, melynek ő írja meg a *Contrat social*-ját. Pestalozzi nem mutatja meg a «Hogyan tanítja Gertrud az ő gyermekeit» című művében, ho-

gyan neveljem én Gézát, a mikor még rajta kívül 72 gyermek nevelő-tanítása van reám bízva, a melyek közül legalább 50-nek más-más hibája van, mely javítást igényel. Van aztán még egész sereg mű, mely tanítja, hogy kell engedelmességre, kötelességérzésre, megférhetőségre stb. erényekre tanítani. A magyar pedagógiai társaság havi folyóirata: A Magyar Pædagógia éppen az utóbbi füzeteiben foglalkozik, az erkölcsi nevelés feladatával, melyet Mázy Engelbert ismert magyar pedagógiai író nagy tudományossággal fejteget. Ő azt mondja: «Valamely cselekedet erkölcsi jellege attól függ, vajjon az erkölcsi szabályra figyelő észből és a szabad akaratból származik-e, vagy sem». Igen ám, de mindezek általános elveket állítanak fel, melyeket a gyakorlati tanításban és nevelésben csak akkor lehetne érvényesíteni, ha az ezen elveknek megfelelő, az ezek értelmében készült nevelő-eszközeink is volnának. Azt hiszszük, hogy ezen nevelő-eszközök a tanítási anyagban vannak. De éppen ez az anyag még nincs megállapítva. A Herbart-Ziller féle iskola összeállított magának oly tanítási anyagot, melyet «Gesinnungsunterricht»-nek nevezett el, mi ezt rossz magyarsággal «Érzületi oktatás»-nak vagy tanításnak nevezzük. Nekünk külön e czélnak szolgáló tankönyveink nincsenek. Csupán Gyertyánfy-Kis-Radó olvasókönyvei akarnának ezen feladatnak megfelelni; de a kivitel nehéz, maguk a német Herbart-Zilleristák is elvetették azt az anyagot, melylyel éveken át kisérleteztek, mással próbálkoznak. Én nem tudok, nem is akarok túljárni a nagy pedagógusok eszén, de azt hiszem, hogy mindaddig, míg mi az érzelmet nem gyakoroltatjuk a cselekvésben úgy, mint az értelmet, addig mi csak tanítunk, de nem nevelünk, és tanításunk nem felel meg feladatának. Hogy a tanítás helyességét biztosítsák, formális fokozatokat állítottak fel. Dörpfeld és Wicet 4 ilyen fokozatot, Herbart és Ziller is 4-et, Rein 5-öt állított fel. Ezek a jól elkészített úton jelzők gyanánt állanak, hogy az útról le más vágányra ne térjünk. Miért nincsenek fokozataim, útjelzőim a gyermek, az iskolásgyermek nevelésére, mert más dolog ám a szülői ház nevelése, más az intézeti nevelés és más a nyilvános iskolai. Ha Géza otthon rúgja meg a testvérét, az okos anya azt fogja

mondani: fiam, te ezentúl az asztalnál *állva* eszel, mert széken ülve nem tudsz lábaiddal nyugodni. De én az iskolában nem mondhatom: «Géza, te ezentúl állva fogsz írni, állva fogsz rajzolni, mert nem tudsz lábaiddal nyugodni». Azért nem mondhatom, mivel nincsen olyan külön asztalom, melyen Géza az iskolában állva írhatna, vagy rajzolhatna; iskolapadban pedig ez teljes lehetetlenség. Emlékszem, hogy Arácson (Balaton-Füred mellett) Weber tanító, a kit még az áldott emlékű Molnár Aladár hozott be br. Eötvös József közoktatási miniszter kívánatára Svájczból az új Szeretetház vezetésére, egyik növendékét, a ki a Szeretetházból megszökött, azzal büntette, hogy a gyermeknek készíttetett olyan nadrágot, melynek egyik szára fekete, a másik fehér szövetből való volt. A kis szökevény bámulattal nézte a furcsa öltözetet. A többi társainak nem volt ilyen. Vonakodott ezt felölteni. «Csak öltözködjél, nem adhatok más nadrágot!» mondá Wéber. «Miért nem?» Kérdé a gyermek. «Azért nem, mert azt akarom, hogy mint szökevényre azonnal rád ismerjenek a környékbeli emberek és hozzanak vissza az intézetbe, bárki talál az uton.»

A gyermek ezután soha még csak meg sem kisérlette a szökést. Wéber ismerte a gyermeki lelket, abból merítette az eljárására szolgáló szabályokat; tanítás volt ez is, igazi tanítás. Az én kedves tanárom, dr. Rein a jenai tanítóseminarium igazgatója, azt mondja: «Minthogy a büntetés hatása a kedély megdöbbentésén fordúl meg, melyet keletkeztet, azért sohasem szabad valami köznapiassággá, valami közönségessé válnia.» De honnan vegyünk mindennap más eszközöket? Akárhányszor esik meg rajtunk, hogy valamelyik tanítványunk szökik az iskolától, de nem áll rendelkezésünkre fekete meg fehér szövet, hogy abból való nadrágba bujtassuk! Pedig ez az eljárás teljesen megfelel a tanítás elveinek. Mit tettünk arra nézve, hogy a gyermek a *tenger* fogalmát felfogja? Egy ismeretes tiszta világos fogalomhoz, a *tó*hoz kötöttük. Itt is a gyermeki kedélyt megdöbbentő hatást gyakorol a kétszínű nadrág. Kitörülhetlenül véséődik elméjébe, a megszökés hasztalansága világos, tudja a gyermek, hogy a mint az intézet kapuján kilép, már száz kéz nyúl utána, mely visszaviszi az intézetbe. Hisz ott a Káin-

bélyege a lábaszárán! És a szökevény gyermek gyakorolja érzelmeit a nem-szökésben, a mint gyakorolta a betüket, mikor gondolkozva vetette a papiros vonalai közé. De még a tanítás formális fokozatai is érvényre jutottak ezen eljárásnál, azon kérdésemre tehát, melyet előbb felvetettem: miért nincsenek formális fokozataim az iskolásgyermek nevelésére? megtaláltam a feleletet, hogy igenis vannak fokozatok, a nevelő-tanítás elvei ide is kiterjednek, csak iskoláink berendezése, tanítási rendszerünk a hibás. Cselekedetekben, tettekben kell az érzelmeket gyakorolni és akkor ép úgy fejlesztjük, míveljük, mint az értelmet.

Hogy milyen berendezésű legyen az iskola, melyben a nevelő-tanítás sikerrel végezhető, erre nézve a tudományos pedagógia — mely más, mint a közbeszédben forgó, ugynevezett modern pedagógia — a következőket ajánlja:

1. Iskolai ájtatosságok és gyermekiistentisztelet.
2. Iskolai ünnepségek.
3. Séták és iskolai utazások.
4. Hivatalok. (Sokféle tisztség a kertben, műhelyben, iskolateremben, ifjúsági könyvtárban.)
5. A gyermekek egyéniségének megrögzítése képek készítésével.

Tisztelt hallgatóimra nézve igen fárasztó volna, ha a felsorolt kellékeket a gyermek jellemének mívelése szempontjából behatóan méltatnám. De annyit általánosságban ki kell jelentenem, hogy ezen iskolai berendezés szerint a gyermek mint cselekvő, mint tevékeny tagja egy élő szervezetnek szerepel és ezt kerestük, ezt akartuk. Ilyen iskolai berendezésnél nem szorulok arra, hogy a rúgdaló Gézát, akár kiállítással, akár bezárással büntessem, a mi egyáltalán nem javítana érzelmein, hanem az iskolai sétálások egyik alkalmával, mikor a többi tanuló lapdáz, magamhoz hivom Gézát és azt mondom neki: «Fiam, neked az a rossz tulajdonságod van, hogy rúgdalózni szeretsz, félek, hogy itt játék közben is megrúgsz valakit és megsérted, azért te maradj itt mellettem és nézd, hogy a többiek hogy játszanak. Most Géza látja, hogy ütik társai a lapdát, mily öröm, ha egyik elkapja, mennyi vígság, ha egyik

megtalálta a másikat a lapdával. És neki nem szabad részt vennie! pedig ő magasabbra üthetné azt a lapdát, mint a társa, ő biztosabban tudná a lapdát elkapni, mint a társa, hej, hogy tudná ő azzal a lapdával hátba kólintani a gyermekeket! de neki nem szabad, ő rúgós gyermek! És most gyakorolja magát a nem-rúgásban. És mikor az iskolában van, és helyén ül és a gonosz természet megint a rugdalásra készteti, akkor előáll a lapda a képzeletben, újra előidézi azt a fájdalmas érzetet, melyet séta alkalmából érzett és gyakorolja érzelmét a nem-rúgásban.

Biztosra foghatjuk, hogy a tüdővészt is meg lehet gyógyítani, csak a gyógyító-szereket nem ismerik még az orvosok. A léggömb is kormányozható lesz, csak még nem ismerik a módját és eszközeit. Milliókat bocsájtanak azoknak rendelkezésére, a kik ezekre vonatkozó kutatásokat, kisérleteket tesznek. Mi tanító emberek tudnók, hogy a tanítás, a jó tanítás miben rejlik, ismerjük a feltételeket, melyek alapján a társadalomnak erkölcsös, értelmes embereket nevelhetnénk, de nem adják meg a módot, nem hisznek őszinteségünkben, a tudományos pedagógiának még nincs meg a hitele.

Tisztelt Szakosztály! Külföldi utazásaimban tapasztaltam, hogy vannak országok, a hol minden téren nagyobb a haladás, mint nálunk és a hol a haladás nagyobb, ott a nőknek is nagyobb a jog- és munkaköre, mint nálunk. Nem kutatom, hogy a haladás oka-e annak, hogy a nőknek nagyobb jog- és munkakörük van, vagy a nőknek nagyobb jog- és munkaköre okozza-e a haladást. Én ez utóbbit hiszem, különösen, a mi a nevelő-tanítás szemeötlő haladását illeti, annak a nők hivatott előmozdítói. Vajha sikerülne a Mária-Dorottya egyesületnek, hogy hazánkban is a nőknek minél nagyobb jog- és munkakör biztosítását kieszközölhetné. A midőn ezt tiszta szivemből óhajtom, ideálizmusomba egy kis önzés is vegyül; ugyanis szeretném megérni azt a korszakot, a midőn iskoláink olyan berendezésűek lesznek, hogy a jó tanítás elé semminemű akadályt ne gördíthessenek és én is meg legyek óva mindennemű aggodalomtól és töprengéstől.

Budapest. *Schön József.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Befejező közlemény.)*

16. A nagybányai m. kir. állami polgári leányiskola V. évi értesítője az 1897—98. iskolai évről. Szerkesztette: Waigandt Anna ig.

A tanítást rendes időben megkezdték; de nemsokára beszüntették ragályos betegség miatt: nov. 15-től decz. 5-ig. — A tanártestületben több változás történt: Kelemen Katalin eddigi igazgatót saját kérésére Zilahra helyezték át, helyére Zilahról Waigandt Anna jött, kit az igazgatói teendőkkel is megbiztak. Ezen személyváltozások épp az év derekán voltak, így nem vált előnyére az iskolának. — A növendékek egészségi viszonyai nem a legkedvezőbbek voltak, a mennyiben a városban járvány volt s azt az intézeti növendékek közül is megkapta néhány. — A tanártestület felhasznált minden kinálkozó alkalmat, hogy a növendékekben a hazaszeretetet, a nemzettel való együttérzést fejleszsze és erősítse; erre szolgáltak a különböző hazafias iskolai ünnepek.

A tanártestület, a hitoktatókon kívül, 6 tagból állott, a következő nőkkel: *Waigandt Anna, Herepey Katalin, Kissné-Fodor Etelka, Neubauer Hermin, Röszner Valéria* és *Szentkereszty Jolán.*

A növendékek létszáma: 36+33+30+23=122. Vallás szerint: róm. kath. 72; gör. kath. 12; ev. ref. 21; ág. ev. 2; izr. 15.

17. A kolozsvári m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1897—98. iskolai évről. II. évfolyam. Szerkesztette: Pallós Albert igazgató.

A tanítás szept. 6-án vette kezdetét. Felvettek 222 növendéket és helyszűke miatt elutasítottak százan felül; ezen okvetlen segíteni kellene. — A város és a kir. tanfelügyelő felterjesztésére a miniszter fel is hatalmazta a kir. tanfelügyelőt, hogy az iskola kibővítése érdekében kezdjen tárgyalást az ev. ref. egyházközséggel. — Az iskola csak most lett 4 osztályú, így a negyedik osztály felállítása, a tanári testület kiegészítését is szükségessé tette. Kineveztettek az iskolához: dr. Szentgyörgyiné-Wollanka Emilia és Pallós Albertné Hinck Berta, Rigó Mária betegség miatt szabadságot kapott, helyettese Székely Margit lett. — Az igazgatói jelentés szerint a tanáritestület munkáját nagyon megnehezítette a túlnépesség mellett, főleg a «növendékek fejletlensége». — Ugy látszik a tanáritestület véleménye az, hogy «a negyedik elemi osztályt végzett növendékek nem elég erősek és fejlettek arra, hogy a polg.

* Az első négy közlemény a megelőző füzetekben van.

leányiskola I. osztályának anyagát megérthessék és feldolgozhassák». — Végül: az a véleményük, hogy az I. oszt.-ba csak az elemi isk. VI. oszt. *jó* sikerrel végzett növendéket kellene csak felvenni.

A tanártestület, a hitoktatókon kívül, 7 tagból állott, a következő nőkkel: *Fángh Erzsébet, Pallós Albertné Hinck Berta, Rigó Mária, dr. Szentgyörgyi Jenőné-Wollanka Emilia, Szubotin Mária* és *Székely Margit.*

A növendékek létszáma: 56+59+52+53=221. Vallás szerint: róm. kath. 87; gör. kath. 8; ev. ref. 92; ág. ev. 11; unit. 6; izr. 18.

18. A kismartoni m. kir. állami lakatos ipartanműhelylyel és női kézimunka-tanfolyammal kiegészített polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1895—96—1897—98. iskolai évekről. Szerkesztette: Krammer József igazgató.

Az iskola a millennium alkalmából kiadta történetét s azóta fedezet hiján nem is adtak ki értesítőt, azért most három évről számol be. — Az 1895—96. iskolai évet már a kibővített iskolában kezdték meg; de sok hasznát nem vették, mert abban az évben még nem volt felszerelve.

A kiállításon az igazgató és a két kézimunka tanítónő közreműködési érmet kaptak. Ezen kívül az igazgató a polgári fiú- és leányiskola tökéletesítése és fejlesztéséért miniszteri elismerést is kapott. Az 1897—98. évet már a legjobb viszonyok között kezdték meg, az uj helyiségek már mind be voltak bútorozva és az új tanítási eszközök is használatba voltak vehető.

A tanártestület, a hitoktatókkal együtt, 18 tagból állott. Nők a következők voltak: *Király Emma, Koller Izabella, Mudrony Vilma* és *Orávszky Etelka.*

A növendékek létszáma az 1897—98. tanévben: 20+19+12+10 =61 és a női kézimunka tanfolyamba járt 12. = 73. Vallás szerint: róm. kath. 50: ág. ev. 3; izr. 20. — Magyar 22; német 48; horvát 3.

19. A czeglédi m. kir. állami polgári fiú- és leányiskolák XIX. évi értesítője az 1897—98. tanévről. Közzéteszi: Elefánti József ig.

Az igazgatói jelentés a megtartott hazafias ünnepek felsorolásával kezdődik. A beiratásokat rendes időben megejtették. A tanártestületben változás nem történt, habár régóta szükség volna egy ötödik tanítónőre, de azt az év végeig sem nevezték még ki.

A tanártestület, a hitoktatókon kivül, 11 tagból állott, a következő nőkkel együtt: *Heitler Laura. Paulovics Károlyné, Székelyné-Gállé Kornélia* és *dr. Török Istvánné.*

A tanulók létszáma: 54+36+19+27=136. Vallás szerint: róm. kath. 53; ev. ref. 38; ág. ev. 9; izr. 36.

20. A budapesti ág. hitv. ev. magyar és német egyházgyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1897—98. tanévről. XIX. évfolyam.

Az igazgató jelentésében olvassuk, hogy már a jövő tanévre is annyian jelentkeztek, hogy azt mind lehetetlen befogadni. A tantestületben nem történt változás. — Hudecz Olgát, ki eddig mint helyettes és segédtanítónő működött, megválasztották. Az iskolánál mint helyettes működött Urbányi Róza. — A szokásos ünnepeket megtartot-

ták. Segély alap javára ének- és zeneestélyt rendeztek, mely 236 frt tiszta jövedelmet eredményezett. Az egészségi állapot kielégítő volt.

Tandíj fejében befolyt 21,514 frt, egyéb jövedelem 5873·18 frt; az összes bevétel e szerint: 27,387·18 frt. Kiadás azonban 33,913·07 frt volt.

A tanítótestület 19 tagból áll; az elemi iskolában a következő nők tanítanak: özv. *Gerzsó Károlyné, Hudecz Olga, Jakobei Margit, Mokry Eszter* és *Tomassek Ilona;* a polgári leányiskolában pedig csak egy nő: *Kardeván Ida* tanít.

A növendékek létszáma a polgári leányiskolában: 68+78+80+60=286. Vallás szerint: ág. ev. 124; ev. ref. 8; róm. kath. 25; izr. 128; gör. kö1. 1. Magyar 237; német 46; tót 1; egyéb 2. — Tandíjmentes volt 45. — Értekezés: Az iskolai életnek befolyása a gyermekek egészségére.

21. A dobsinai községi elemi és polgári leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. Közli: Az igazgatóság.

Az elemi iskolában az év alatt semmi nevezetes mozzanat nem fordult elő. A polgári iskola most fejezte be 8. évét. A beiratásokat 1—4. eszközölték, a tanítást pedig 7-én kezdték meg. A növendékek egészségi állapota teljesen kielégítő volt. A szokásos ünnepeket megtartották. A növendékekkel kirándulást rendeztek a jégbarlanghoz, a mikor utuk a regényes sztraczenai völgyön vitt keresztül.

A tanártestület, a hitoktatókon kívül, 5 tagból állott, a következő nőkkel: *Jaeger Vilma* és *Lang Laura.*

A növendékek létszáma: 47+34+25+32=138. Vallás szerint: róm. kath. 22; gör. kath. 1; ág. ev. 93; ev. ref. 15; izr. 7. — Helybeli 63; vidéki 75. Magyar 49; német 73; tót 15; oláh 1.

22. A nagyszebeni m. kir. állami polgári leány- és elemi iskolák XVII. értesítője az 1897—98. tanévről. A gondnokság megbizásából szerkesztette: Bod Péter igazgató.

A lefolyt évvel a polgári iskola 12. évét fejezte be. — A tanítást szeptember 9-én kezdték el és mi sem zavarta a tanév egész folyama alatt.

A tanártestületből Hlavkayné-Andrejka Saroltát Uj-Pestre helyezték, helyére pedig Kocsuba Rózát nevezték ki. — Az egészségi állapot kielégítő volt. — A polgári iskolai tanártestület, a hitoktatókon kívül, a következő három nővel együtt 6 tagból állott: *Heszné-Hauszner Fanny, Kocsuba Róza* és *özv. László Gyuláné.*

A tanulók létszáma a polgári leányiskolában: 37+21+25+17=100. Vallás szerint: róm. kath. 28; gör. kath. 1; gör. kel. 12; ev. ref. 19; ág. ev. 21; unit. 3; izr. 16. Magyar 47; német 40; román 13.

23. A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület rozsnyói leánynevelő intézetének értesítője az 1897—98. tanévről. Szerkesztette: Bartholomaeidesz Adél igazgató. XII. évfolyam.

Az igazgatói jelentés szerint sokat küzdöttek, de végre is az Isten megsegítette az intézetet, mert szép, kényelmes és a pædagogiai követelményeknek mindenben megfelelő otthont kaptak. A tanévet szept. 9-én felavató ünnepélylyel kezdették meg. Jelentkezett 42 bennlakó növendék, ennél többet azonban fel sem vehettek volna. Április 21-én jótékonyczélú előadást rendeztek, melynek tiszta bevétele 101 forint 81 kr. volt.

A tanáritestület össze-vissza 11 tagból állott. Nők a következők működtek az intézetnél: *Bartholomaeidesz Adél, Csiskó Etelka, Fleckstein Amália, Hajcsi Kornélia, Incze Ilona, Justh Etelka, Kobilicz Margit, Krausz Emma* és *Ulicsny Eugénia.*

A németországi Gusztáv Adolf egyletektől több adományt kaptak, többek között egy németországi nevelőnő egy évi díjazására 600 márkát. A bennlakóknak egy évi ellátási, tanítási és orvosi díja stb. 220 frt, ág. ev. lelkészek, tanárok és tanítók gyermekeinek 170 frt.

Értekezés: Van-e szükség internátusokra? Bartholomaeidesz Adéltól.

24. Az iglói ág. hitv. ev. elemi népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. XVIII. évfolyam. Közli: Dobó Adolf igazgató.

A polgári leányiskola 18. évét töltötte be. — A beiratás szept. 1—3. napján volt, az ünnepélyes megnyitás pedig szept. 4-én. Az 1896. ezredéves kiállításon az iskola kiállítási érmet kapott. Egy elhalt — Kellner Mária — tanítónőjük emlékére hangversenyekből ösztöndíj-alapot létesítettek, mi most már 217·08 frt. Az igazgatói jelentés szerint az eredmény nem felelt meg minden várakozásuknak, de azért mégis megnyugtató. — Több kirándulást rendeztek és tavaszi mulatságot is tartottak a főgymn. tanuló-ifjuságával együtt. Az egyházközség, a tanároknak járó és a növendékektől beszedendő névnapi illetéket megváltotta 50—50 frtjával; sőt még a muzeum és könyvtár kezelőjének is 25—25 frtot szavaztak meg.

A polgári leányiskolában a hitoktatókkal együtt 7-en tanítottak. Nők a következők voltak: *Solcz Incz, Szépréthy Vilma* és *Cservenka Nándorné.* A növendékek létszáma: 32+40+26+31=129. — Vallás szerint; róm. kath. 33; ág. ev. 47; ev. ref. 14; izr. 29.

25. A beregszászi áll. polg. leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. Szerkesztette: Engelthaler Róza igazgató.

Az igazgató jelentéséből kiemeljük a következőket: Az iskolában kézimunka osztály is volt, melybe IV. osztályt végzett leányokat vettek fel. Most azon fáradoznak, hogy a szülők óhajtása szerint, oly növendékeket is felvehessenek, kiknek nem volt tehetségükben a négy osztály elvégzése, de a leányokra nézve oly fontos női kézimunkákban magukat tovább képezni óhajtják.

A beiratások rendes időben megejtettek, úgyszintén a tanítás is rendes időben megkezdődött. A vallásos nevelés czéljából a növendékek a templomba eljártak. A hazaszeretet fejlesztése végett a szokásos iskolai ünnepeket megtartották. A magaviselet megfelelő volt. A tanulásban való előmenetel azonban «nem felelt meg teljesen a tanítótestület kívánságának».

Az év folyamán Zágoniné-Topiczer Izabellát három havi szabadsága alatt Diószeghy Ilona helyettesítette. A növendékek 25% élvezett tandíjmentességet. A szertárak, könyvtárak nagyon kis gyarapodást mutatnak.

A tanártestületben a következő nők voltak: *Bodenlósz Teréz, Dercsényi Julia, Engelthaler Róza* ig. és *Zágoniné-Topiczer Izabella.*

A növendékek létszáma: 41+40+22+22+8=145; vallás szerint: róm. kath. 39; gör. kath. 8; ev. ref. 38; izr. 60.

26. Értesítő. A Szentes város által fentartott IV osztályú polgári leányiskola, tanyai elemi iskolák és kisdedóvodák 1897—98. évről. A községi iskolaszék megbizásából összeállította: Pap Lajosné-Gonda Julia polg. isk. igazgató.

A beiratásokat szept. 1—3. napján tartották meg. A tanártestület 11 értekezletet tartott, melyből kifolyólag a hanyag gyermekek szüleit irásban értesítették. Erre nézve az igazgató jelentésében a következőket olvassuk: «Nem hallgathatom el e helyen, hogy a szülők ezen értesítést a legtőbb esetben a tanító személyes rosszindulatának tartják és igen sok esetben hajlandók az iskolával szemben a gyermekeknek igazat adni».

Október 6-án — az aradi vértanúk kivégeztetésének évfordúlója alkalmából — felekezetenkint részt vettek a növendékek a gyászistentiszteleten.

A tanártestületben a következő nők vannak: *Pap Lajosné* ig., *özv. Csuppay Mártonné, Jákó Etelka, Katkicsné Greskovits E.* és *Práznovszky E.*

A tanulók létszáma: 42+35+30+24=131. — Vallás szerint: róm. kath. 42; ev. ref. 54; ág. ev. 4; gör. kel. 2; izr. 29.

27. A kecskeméti államilag segélyzett polgári és elemi leányiskola XXIII. értesítője az 1897—98. iskolai évről. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató.

Az értesítő elején közölve van: A «tiz szobor» ünnepélyen mondott ünnepi beszéd és az 1848-nak 50. évforduló ünnepélyen mondott ünnepi beszéd; mind kettő Pásthy K.-tól. A tanártestületben Mihailich Ida előbb szabadságra ment, majd utóbb nyugdíjazását kérte, helyére Schmidt Jenny ment.

A beiratásokat a rendes időben eszközölték; a tanítást szept. 7-én kezdték meg. Az egészségi állapot kielégítő volt. A rendes iskolai ünnepélyeket megtartották. Egy napos kirándulást is rendeztek, hogy a gyermekek a természet szépségeiben gyönyörködhessenek. Az iskolában önképző kör is működött. Az I. és II. oszt. növendékeivel szépirásversenyt rendeztek, melyen 16 növendék vett részt. Tanítást csak a délelőtti órákban tartottak. A tanszerek a szükséghez mérten szaporodtak.

A tanártestületben a következő nők voltak: *Dömötör Krisztina, Fülöp Juliska, Schmidt Jenny, Than Irma* és *Tóth Emilia.*

A növendékek létszáma: 40+39+66+45+44=234. Az első osztály párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 109; ev. ref. 61; ág. ev. 11; izr. 53.

28. A bánffi-hunyadi m. kir. állami polgári fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1897—98. tanévről. XXIV. év. Szerkesztette: Koleszár Lajos igazgató.

Az értesítőből csak a felső leányiskolára vonatkozó dolgokat emeljük ki. A tanévet rendes időben kezdték meg. A növendékek létszámának 36·4% vidéki. A tantestületben Székely Malvint nyugdíjazták, helyére a nagykárolyi polg. leányiskolától Szabó Gizellát helyezték át. — A szorgalom és magaviselet jó volt. — Az iskolában iskolai takarékpénztár és «Tanulók Köre» cz. egyesület is működött. A rendes hazafias ünnepeket megtartották. Tanulmányi kirándulásokat is tettek a növendékekkel.

A tantestületben a következő nők vannak: *Klaszterné-Égeny Jolán, Nagyné-Sárossy Verona és Z. Szabó Gizella.*

A tanulók létszáma összesen 28. Vallás szerint: róm. kath. 8; ev. ref. 14; izr. 6.

29. A késmárki ág. hitv. ev. elemi népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. III. évfolyam. Közli: Kertscher Sándor e. i. igazgató.

A három év óta fennálló polg. leányiskola a «túlmagas és iskolánk természetes fejlődését nagyban akadályozó tandíj daczára is folytonos haladást regisztrálhat». — Az egyházközség el is követett mindent, hogy az iskolát állandósíthassa s el is érte olyformán, hogy a város ad 609 frt segélyt és fűtéshez fát. — A tanítást rendes időben megkezdték, mi sem zavarta annak rendes menetét. Az iskolától Schönfeld D. Anna a trencséni felsőbb leányiskolához neveztett ki, hol azonban alig két hónap mulva meghalt.

A tantestületben a következő nők voltak: *Alexander Mária* és *Hénsch Margit.*

A növendékek létszáma: 25+22+13+17=77 és 6 magántanuló. Anyanyelvre nézve: magy. 19; német 62; tót 2. — Vallás szerint: ág. ev. 42; ev. ref. 3; róm. kath. 10; izr. 28.

Tandíj az I. és II. osztályban ág. ev. vallásuaknak 5 frt más vallásuaknak 8 frt, vidékieknek 10 frt, a III—IV. osztályban vallás és illetőség különbség nélkül 30 frt. — Előbb 70 illetőleg 80 frt volt.

30. Székesfehérvár szabad királyi város A) polgári leány-, B) iparos-tanoncz, C) elemi és ismétlő iskoláinak értesítője az 1897—98. tanévről. — Szerkesztette: Göbel János György igazgató.

Az értesítő elején közölve van az igazgatónak a polgári leányiskolában 1897 okt. 31-én felolvasott «Szeressük a hazát és a királyt» czímü beszéde.

Az igazgató jelentésében elmondja, hogy a polgári leányiskola tanártestületének régi törekvése, hogy az iskolát elsőfokú felsőbb leányiskolává alakítsák át és erre nézve tervezetet adtak be az iskolaszéknek. Az iskolaszék egyhangúlag elhatározta, hogy a miniszteriumot felkéri, hogy a már 2 év előtt megigért tárgyalásokat kezdje meg. Az évet rendes időben megkezdték. Az egészségügy kielégítő volt. A fegyelem tekintetében semmi panasza sincs az igazgatónak. Az iskolai ünnepélyeket megtartották. A készített női kézimunka készpénzértéke 390.90 frt. A segélyző egyesületnek 3477·98 frt a vagyona. Az iskolai takarékpénztárba betettek 48-an 730·87 frtot. Az iskolában volt külön: némettársalgási óra, franczia óra és táncz tanfolyam.

A tanártestület, a hitoktatókkal együtt, 11 tagból állott, közöttük: *Krasznopolszky Ida, Macskássy Róza* és *Namcsy Etelka* voltak nők.

A növendékek létszáma: 59+48+39+26=172. Vallás szerint: róm. kath. 69; ev. ref. 12; ág. ev. 4; izr. 79.

31. A N.-Enyed városi elemi leányiskola a m. kir. állami polgári leányiskola és a hozzákapcsolt női-munka tanfolyam 1897—98. tanévi értesítője. X. évfolyam. Kiadta: Az iskolaszék és gondnokság.

A polgári leányiskola történetéből kiemeljük a következőket. Az igazgató jelentésében visszaemlékezik a multra, miután most volt 25 éve, hogy a városban 2 osztályú felső leányiskolát állítottak fel, mely már

1875—76. tanévben 4 oszt. polgári leányiskolául alakúlt át. Örömmel említi az igazgató, hogy minden tárgyat a kellő képzettségü egyének tanítanak. Kivánatos lenne az iskolát internátussal ellátni, hogy a vidéki szülők nyugodtan helyezhetnék el gyermekeiket. A beiratásokat és tanítást rendes időben megkezdték. Szép gondoskodás a helybeli szegény tanulókat segélyző kör részéről, hogy 16 tanulót felruházott. A tanítás rendes menetét mi sem zavarta. A növendékek viselete, szorgalma és előmenetele általában jó volt.

Az Önművelődési Egyesületnek irodalmi, zenei és rajz-kézimunkai szakosztályai 3—3 rendes gyűlést tartottak, melyen a növendékek nagy számmal vettek részt. A tanári testület 8 tagból állott a következő nőkkel: *Dömök Erzsébet* ig., *Füzi Katinka, Hollósné Hajdu Erzsébet, Kasselik Emilia; Steierleinné Laszner Gizella, Bisztricsány Katinka* és *Sőte Melinda.*

A tanulók létszáma: 33+29+36+26, magántanuló 10 = 134. Vallás szerint: róm. kath. 39; gör. kath. 2; ev. ref. 73; ág. ev. 4; unit. 3; izr. 13. Magyar 128; román 2; német 4.

A női kézimunka tanfolyamnak 21 növendéke volt.

32. A dévai állami elemi és polgári leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. A gondnokság megbizásából szerkesztette: Borostyánné Schnegon Vilma igazgató.

Értekezés: «Jó tanácsok az iskolából kikerült serdülő leányok önképzéséhez». Irta Borostyán Béláné.

Az évet rendes időben megkezdték. Szept. 3-án tartották meg az alakuló értekezletet. Az igazgató többször meglátogatta az osztályokat. Az évzáró vizsgálatokat jun. 20—25. közt tartották meg. A tanulók magaviselete és előmenetele átlagosan a követelményeknek megfelelő. Örömmel említi az igazgató, hogy nevelői eljárásukban a szülők részéről most több támogatásban részesültek, mint előbb.

A tanártestületben a következő nők voltak: *Borostyánné Schnegon Vilma* ig., *özv. Barthánné-Máriássy Berta, Kapcza Ilona, Polereczky Irma, Réthi Margit* és *Téglásné-Mangesius Irén.*

A növendékek létszáma a polg. iskolában: 27+21+12+14=74. Vallás szerint: róm. kath. 21: gör. kath. 3; gör. kel. 6; ev. ref. 25; ág. ev. 2; izr. 17. Magyar 58; német 7; román 9.

33. A br. Kemény Kálmánné sz. br. Bánffy Polixéna ő nagyméltósága védnöksége alatti marosvásárhelyi ev. ref. elemi és polgári leányiskola és ezzel kapcsolatos női ipariskola 1897—98. tanévi értesítője VIII. évfolyam. Összeállította: Pap Sándor h. igazgató.

Az értesítő az igazgató «Tanévmegnyitó beszéd»-évl kezdődik. A tanévet és beiratást rendes időben kezdték. Az egészségi állapot kielégítő volt. Jutalmazásokra fordítottak 219 frt 10 krt. A rendes iskolai ünnepélyeket megtartották.

A polgári iskola tanártestülete, a hitoktatókkal együtt, 14 tagból áll. közöttük a következő nők vannak: *Pap Sándorné Ürr Ida, Szentpéteri Ilona, Westfall Ágostonné* és *K. Nagy Gizella.*

A tanulók létszáma: 43+32+26+19=120. Vallás szerint: róm. kath. 5; gör. kel. 1; ág. ev. 6; ev. ref. 80; unit. 7; izr. 21.

A női ipariskolának 9+2=11 növendéke volt a két évfolyamban; a fentartása 862 frtba kerül.

34. A székely-udvarhelyi m. kir. állami felső leányiskola értesítője az 1897—98. iskolai évről. Szerkesztette: Weinberger Fanni igazgató.

A növendékek létszáma nem igen emelkedik, mert az elemi isk. VI. osztályát kevesen végezik. Egy más hiba meg az, hogy a hány növendék, csaknem annyi az előképzettség is, úgy a tanítás rendkívül nehéz. Az iskolának önképző köre is van és több hazafias ünnepet is rendezett. A tanártestület a következő három tagból áll: *Weinberger Fanni* ig., *Vargha Ida* és *Sándor Emma*. Az iskolánál működött még két óraadó tanár.

A növendékek létszáma: 30+27=57. Vallás szerint: róm. kath. 15; ev. ref. 20; ág. ev. 1; unit. 15; izr. 6.

35. A nagy-kőrösi felső leány-népiskola, ismétlő-, s tanyai elemi népiskolák és kisdedóvó-intézetek 1897—98. tanévi állapota. Kiadta: A községi iskolaszék. Szerkesztette: Szurmó Ambrus felső leányisk. ig.

A tanítást rendes időben megkezdték. *Igazolatlan* mulasztás volt 684 óra. A tanítási eredmény az előbbieknél kissé gyengébb. Mozgalom indult meg, hogy az iskolát első rendű felsőbb leányiskolává alakítsák át.

A tantestület 6 tagból áll a következő nőkkel: *Vargha Ilona és Szurmóné Gonda Mária.*

A növendékek létszáma: 56+24=80. Vallás szerint: róm. kath. 8; ág. ev. 1; ev. ref. 44; izr. 18.

36. A belényesi állami elemi leányiskola s ezzel kapcsolatos óvoda XVI. értesítője az 1897—98. tanévben. Összeállította: Pappné-Sipos Julia igazgató.

Beiratott 162 növendék. A tanítás szept. 6-án vette kezdetét. A szegény tanulókat a gondnokság ellátta a szükséges tanszerekkel. Az évzáró vizsgálat alkalmával kézimunka kiállítást is rendeztek, hol 617 drb. kézimunkát állítottak ki.

37. A gyöngyösi állami polgári leányiskola értesítője az 1897—98. iskolai évről. Közli: Demjanovics Teodorné-Kasics Etel igazgató.

Az értesítő elején egy czikk van, melyet az 1898. évi febr. 9-én tartott «szoborünnepélyen» felolvasott Weidner Anna.

A növendékek látszáma örvendetesen emelkedik, különösen sok a vidéki közöttük, kik részére jó lenne bennlakást szervezni. Az egészségi állapot nem volt kedvező, járvány miatt a tanítás is szünetelt, egy növendék el is halt tifuszban. — A tanártestületben változás nem történt, csak előléptetés. A beiratásokat és vizsgálatokat rendes időben megtartották. — Az iskola kellőkép fel van szerelve. — A tanártestületben a következő nők voltak: *Demjanovics Teodorné-Kasics Etel* ig., *Jilly Vilma, Tóbisch Teréz, Weidner Anna* és *Zsigárdy Flóra.*

A növendékek létszáma: 49+57+42+25=173. Vallás szerint: róm. kath. 80; ev. ref. 4; ág. ev. 4; izr. 85. — Tandíjat nem fizetett 39 növendék.

*

Értesítő a képezhető hülyék és gyengeelméjüek budapesti orsz. m. kir. nevelő- és tanintézetéről. Az 1897—98. tanévben. Közli Berinza János igazgató.

Az értesítő értekezéssel kezdődik: A hülyék tanításáról és neveléséről. Irta Berinza János. Közölve van továbbá benne az intézet szervezeti szabályzata; házirendje; napirendje stb.

Az intézet főhatósága a m. kir. vallás- és közoktatási miniszterium, kivel az igazgató közvetlenül érintkezik. A magas miniszterium az ellenőrzést az emberbaráti tanintézetek orsz. szakfelügyelője és egy miniszteri számvevőségi ellenőr által gyakorolja.

A tantestület és tisztiszemélyzet 8 tagból áll, kik között egy nő is van.

Az intézetben a tanszemélyzet kiképzése czéljából tanítóképző-tanfolyam is volt, melynek 5 hallgatója volt, valamennyi intézeti tanító, kik mindnyájan képesítést is nyertek.

Az intézetnek összesen 53 növendéke, 31 fiu és 22 leány volt, kiket öt csoportba osztva tanítottak. Vallás szerint: róm. kath. 21; g. kel. 1; ev. ref. 5; ág. ev. 4; izr. 22.

Az intézet évi kiadása. 34,906 frt volt.

Az értesítő végén találjuk: «az intézet államosításának történetét».

*

A budapesti m. kir. állami nőipariskola pesti és budai intézetének értesítője az 1897—98. tanévről. Szerkesztette: özv. Nendtvich Gusztávné igazgató.

Az értesítőben «A női kézi munka a második tanügyi kongresszuson» czímü czikk van özv. Nendtvich Gusztávné igazgatótól.

A beiratásokat szept. 1—4. között tartották meg, mely idő alatt 170, és utóbb még 79 iratkozott be. — Ezekhez még a második félévben miniszteri engedélylyel felvettek 14 növendéket. — Az intézetben a következő tanszakok voltak: fehérvarrás. himzés, szabóság és divatárúság. A növendékek létszáma tanszakok szerint: *a)* pesti intézetben: fehérvarrás 100; himzés 74; ruhavarró 31; divatárús 3; *b)* a budai intézetben: fehérvarró 23; himzés 11; ruhavarró 21. Az összes létszám 263. — Ezek között volt: magyar 257; német 3; bolgár 1; siketnéma 2. — Életkor szerint 14—23 év között voltak a növendékek, sőt még korosabb is volt. — Vallás szerint: róm. kath. 144; ev. ref. 22; ág. ev. 24; ev. 2; gör. kel. 1; izr. 70.

Az év történetéből kiemeljük a következőket: Az intézetet tanulmányozta Stevens János a belga kormány megbizottja. A tantestületben a következő változás történt: Springholcz Róza uj ösztendíjas állásra kineveztetett. Piller Erzsébetet szabadsága alatt Vavrek Ilona helyettesítette és a magyarra más tanárt alkalmaztak. — Az intézet végzett növendékei megkapták azon kedvezményt, hogy a kik a két éves szabósági tanfolyamot elvégezték és életük 15. évét betöltötték, munkakönyv kiadását kérhetik.

A négy tanszak növendékeit összesen, az igazgatón kívül, 18 tanerő oktatta, kik között 1 rendes tanár, 9 tanító, 3 segédtanító, 2 óraadó és 3 ösztöndíjas volt.

A növendékek, mint a kimutatásból látjuk, rengeteg sok munkát készítettek el, részint maguknak, részint rendelésre.

Az 1848. törvények ötvenedik évfordulóját megünnepelték. — Az év elején megtartott kiállításban ki volt állítva: a fehérvarró szakosztályban 561 kézzel, 786 géppel varrott darab; a himzőben 1121 kézzel és 10 géppel himezett drb.; a szabóságban 70, a divatárúságban 58 drb.

A budai intézetben a rajzon kívül, elméleti tárgyakat nem tanultak, a pesti intézetben a rajz mellett tanultak: Magyar nyelvet, számtant és könyvvitelt is. — Az intézet évi kiadása 32,410 frt, bevétele pedig 8028 frt. *H. L.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az «Erzsébet-Iskola» ünnepélyes ülése. Folyóiratunk legutolsó számában röviden hírt adtunk az «Erzsébet Nőiskola» felavató-ünnepéről. Ez alkalommal eme, a nőnevelésügy történetében nagyjelentőségű eseményről részletesebben számolunk be, közölve az ünnepélyes ülés lefolyását. Az ülést a tanári testület és az összes növendékek jelenlétében a gondnok a következő beszéddel nyitotta meg:

«Mélyen tisztelt ünnepélyes összes ülés!

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister Úr ez évi november 5-én kelt elhatározásával a budapesti I. ker. áll. polg. iskolai tanítóképezdét, valamint a VI. ker. áll. polg. iskolai tanítónőképző-intézetet kivonta a székes-fővárosi tanfelügyelő hatásköre alól és külön gondnok alá helyezte s gondnokul engem nevezett ki.

A minister úr ezen intézkedésével intézetünk történelmében egy új æra veszi kezdetét. Egy fényesebb új időszak, melyben — úgy látom lelki szemeimmel, hogy — a kicsinyes formalitások helyett az öntudatos független szellemi munka lép előtérbe s az egyéni céltudatos eljárást a §-ok özöne nem fogja lenyügözni.

Ezt az ærát jöttünk ma össze inaugurálni — és én úgy vagyok meggyőződve, hogy az első szó, a mely ebben az új időszakban és ezen első ünnepélyes ülésünkben elhangzik ajkaimról, nem lehet más, mint a hála és köszönet szava, a melylyel annak a merész akaratnak kell adóznunk, mely ezt az új időszakot megteremtette: vallás- és közoktatási ministerünknek, a ki egy merész elhatározással, félretéve minden scrupulosus tépelődést, a mint meggyőződött a tervezett intézkedés helyes, sőt szükséges és az intézet intensiv fejlődése érdekében immár elodázhatatlannak bizonyult voltáról, egyetlen szavával létesítette a kérelmezett módosítást s az intézetet arra a szinvonalra emelte, mely azt hivatásánál és reáruházott feladatánál, valamint tisztességesen elvégzett munkájánál fogva elejétől fogva megillette volna.

Fejezzük ki mélyen érzett köszönetünket a minister úrnak jegyzőkönyvünkben és tolmácsoljuk hálánkat küldöttségileg is adandó alkalommal.

Nekem azonban igazságot kell szolgáltatnom e helyről és ezen alkalommal azoknak a munkás kezeknek is, a melyek kifogyhatatlan erélylyel dolgoztak az ügy érdekében; és annak a finom tapintatnak, mondhatnám titkos intuitionak, mely teljesen felismerte a helyzetet és bölcsen

belátta, hogy a viszonyok mai kedvező alakulásában s a gondosan előkészített talajban immár minden természetes feltétele megvan az új intézkedés életbeléptetésének . . . s a mint erről meggyőződött, akadályt nem ismerő buzgalommal dolgozott a siker biztosításán.

A történtek elfogulatlan vizsgálata igazat ad nekem, hogy helyesen fogtam fel helyzetemet, midőn kötelességemnek ismerem, hogy ezeknek az új æra létesítésében tagadhatatlan fontos tényezőknek az érdemeit is kiemeljem.

Vessünk csak, habár futó pillantást intézetünk immár 25 éves történelmébe. Vajjon mire fog bennünket megtanítani a történelem?

Alig hogy létrejött a polgári iskolai tanítónő- és tanítóképzésre hivatott intézet, mindjárt az első szervezés után megindult az a jogos mozgalom is, mely tágítani akarta a szervezet szabta szűk keretet és sérelmesnek találta, hogy teljesen egyforma elbánásban részesül az elemi iskolai tanítóképző-intézetekkel. Memorandum memorandumot ért, igéretre igéret következett, az eredmény azonban csak nem következett be. Míg egyszer — mint derült égből a villám — egészen váratlanul megjelenik a hivatalos lapban a döntő elhatározás, az ige testté lett és annyi eredménytelen törekvés után beköszönt a várva-várt új fordulat.

Vajjon hol keressük ezen, mondhatnám rögtönös fordulat okát? Talán olyan «Deus ex machina»-féle titkos rugókban, a melyek épen azért, mert mysteriosusak, nem is magyarázhatnak semmit. Avagy talán valamelyes homályos czélzatokkal kapcsolatos aknamunkában — mely azonban a mily képtelen, ép oly méltatlan azok ideális lelkületéhez, a kiknek részük van e munkában.

Félre a kisértetekkel!

Rejtélyes okok fürkészése helyett talán megfelelőbb lesz azokra a természetes okokra utalnunk, melyeknek — az idők folyamában — szükségképen létre kell vala hozniok az óhajtott változást, mint okozatot. Első sorban a tanári testület becsületes munkájára, a mely a rábizott feladatot oly sikeresen oldotta meg, hogy szinte kierőszakolta az elismerést; és abban a köztudatban is mindjobban belegyökerezett meggyőződésben, hogy annak a testületnek immár szűk a keret, melybe illesztették és nagyobb önállósága, szélesebb hatásköre, függetlenebb mozgása biztosítandó.

És itt nem tagadom, sőt büszke vagyok rá, hogy ennek a kifelé is utat törő meggyőződésnek a terjesztésében némi csekély részem nekem is volt, a mennyiben mint az intézettel kapcsolatos vizsgáló-bizottság elnöke szerzett tapasztalataimat nem rejtettem véka alá, hanem hangos hirdetésükkel úton-útfélen, hivatalos és nem hivatalos körökben tiszteletet és elismerést iparkodtam szerezni a becsületes munkának, melyet a tanártestület nagy kötelességtudásának eredményeképen kellett tekintenem.

Nem hiszem, hogy e feltétel nélkül — a melyet első okul fedezhettem fel — bár a legjobb akaratnak is sikerülhetett volna megteremteni az új időszakot. A mint viszont ma sem kételkedhetem, hogy valamint maga a jól elkészített talaj egymagában még nem elégséges a bő terméshez, hanem gondos kéz kell hozzá, mely ne engedje, hogy a gyom újra felverje, és előrelátó gondos gazda, a ki azt is meg tudja ítélni,

hogy miképen hasznosíthatja a kész talajt legjobban: ilyen gondos kéz és előrelátó számítás nélkül — siker a mi ügyünket is alig koronázta volna.

Ime a természetes fejlődés szerint a második, a dolog érdeme és lényege szerint mégis a legfőbb ok: az első mozgató erő.

Nem habozom kijelenteni, hogy az említettem egyik ok: a tanártestület becsületes munkája mellett — a női lelkesedés és ihlet a legközvetlenebb forrásaként jelentkezik az új fordulatnak. Az a lelkesedett ihlet, mely mint sugallat az én akaratomat is lekötve tartotta, hogy bár tudatosan, mégis vak elhatározással munkáljak közre az ügy érdekében, s mely a midőn belém suggerálta, hogy nélkülem nehézségekbe ütközik a dolog kisérlete, mintegy e suggestio hatása alatt vállaltam magamra — tisztán a szent czélt tartva szemeim előtt — a munkát, a melyről még azt sem volt időm meggondolni: vajjon képes leszek-e annak megfelelni.

Mulasztást követnék el a történelmi igazság ellen, ha mindjárt az első alkalommal, a midőn elfoglalom gondnoki székemet, nem nyujtanám át az elismerés pálmaágát annak a lelkes asszonynak, a ki egész erélyével csüggött ezen az ügyön és meg nem nyugodott, míg törekvéseit teljes siker nem koronázta.

Az intézet igazgatóját illeti meg a siker oroszlánrésze. Őt illeti meg másodsorban a hálás köszönet is, melylyel első sorban ministerünknek adóztunk, s melylyel most az ő nagy ügyszeretetét és lankadatlan fáradságát lelkesedve megtiszteljük.

Áttérve már az új fordulat nagy fontosságának és belső erkölcsi értékének mérlegelésére: nem akarok elébe vágni a jövőnek, egyelőre talán csak illusiorius értékűnek tekinthető jóslatokkal; ez a kiszinezése az új korszaknak ma alig lenne helyén. Várjuk be, mit hoz majd a jövő; minő gyümölcsöket terem és érlel meg majd az idő: annál jobb lesz majd constatálni a netalán várakozáson felül kedvező eredményt, mint a minőre most legföllebb valószinűséggel lehetne rámutatni. Én mindenesetre a legszebb reményekkel eltelve vállalkoztam a curatori tisztre, a melyet ezennel elfoglalok; a legszebb reményekkel lelkemben köszöntöm a m. tisztelt tanári testületet és az intézet minden tagját a legszivélyesebb üdvözlettel, s az ünnepélyes ülést megnyitom.»

Lázárné Kasztner Janka igazgatónő szót kérve, a következő szavakkal üdvözli az új gondnokot:

«Méltóságos miniszteri Tanácsos Úr!

Mélyen tisztelt Gondnok Úr!

Őszinte örömmel üdvözlöm Méltóságodat, mint intézetünk gondnokát a tanári testület és az ifjuság nevében.

Intézetünk életének igen nagy horderejű mozzanatát ünnepeljük Méltóságodnak gondnokká történt kinevezésével, mert ez az intézet szervezetének olyan átalakulását jelenti, a mely által felszabadul mindazon kötelékektől, melyek eddig természetszerű szabad fejlődésének és fellendülésének akadályait képezték.

Nagyméltóságú miniszterünk jóakaró gondosságának és bölcsességének kettős okból tartozunk örök hálával; először, hogy ezen szervezeti

átalakítást olyan gyors elhatározással és véghetetlen gyöngéd tapintattal kegyeskedett elintézni, a mivel kétségkívül az ő bizalmának és az ügy iránt táplált meleg rokonszenvének is bizonyítékát adta; és örök hálával tartozunk neki, hogy ezen nagyfontosságú gondnoki állásra épen Méltóságodat szemelte ki.

Én tudom, mert tanúja voltam, hogy milyen áldozatkészséggel vállalta el Méltóságod ezen gonddal és felelősséggel járó tisztet; hallottam az ügy szeretetéből fakadó lelkesült nyilatkozatait, a midőn ezen intézet jövőjéről és fejlődéséről volt szó.

Ezért joggal és meggyőződéssel mondhatom, hogy feltétlen és határtalan bizalommal látom kezeibe letéve intézetünk szellemi és erkölcsi felügyeletét és irányzását. Méltóságodnak nagy tudományossága, elismert igazságos erélye és egyéni characterének tiszteletreméltó vonásai garantirozzák azt a nemes és fenkölt szellemet, mely ezen intézet tanári testületét és ifjuságát Méltóságodhoz fűzni fogja. Mi föltaláltuk Méltóságodban a bölcs vezért és jóakaró barátot, ki minket meg fog érteni és a kit mi készséggel fogunk követni.

Kérem, fogadja ezen intézet tanári testületét és ifjuságát kegyes jóindulatába és őrködő szeretetébe!»

A gondnok a szivélyes üdvözletet a legmelegebb köszönettel viszonozza. A mikor arról volt szó, hogy ő vegye át a két testvérintézet vezetését, súlyt helyezett arra, hogy mint gondnok álljon az intézetek élére. Meg van róla győződve, hogy az aprólékoskodó felügyelet nem mindig a legjobb módja a siker biztosításának. Ezen a fokon a személyes felelősséggel összekötött szabadabb működés biztosabb garantiája a fejlődésnek. Ilyen magasabb rendű intézeteknek inkább lelkiismeretes gondozásra van szükségük, hogy minden jogos és üdvös igény kielégítést nyerjen, semmint akadékoskodó beavatkozásra. Úgy fogja fel gondnoki állását, hogy lehetőleg minden más gondot le vegyen a tanártestület válláról, hogy annál gondtalanabbúl szentelhessék minden erejüket és idejüket a legfontosabb és legigazabb gondnak: a tanítás és tudományos haladás gondjának.

Ezután áttér az ülés egyetlen tárgyára, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzá intézett leiratára, mely szerint az intézet jövőben «Erzsébet nőiskola» nevet visel, s (a mult füzetben közöltük, *Szerk.*), melyet egész terjedelmében felolvastat. A ministeri leirat felolvastatása után a gondnok a következőket mondja:

«Méltóztatott hallani a magas ministeri leiratot, mely Ő Felsége legkegyelmesebb elhatározásáról értesíti az intézetet.

Íme az új æra a legfényesebb auspiciumok között indul meg. Ő cs. és apost. kir, Felsége legmagasabb elhatározásából a királyi kegy sugárzik az intézetre; megdicsőült nagy királynénk emléke az eszményi nőiség mintaképét állítja Önök elé életök minden viszontagságai között követendő például; s a ragyogó név, a melyet intézetünk czímében és pecsétjében viselni fog, nemcsak külső díszben fogja emelni az intézetet, de annak belső erkölcsi értékét is növeli.

Nemesre, nagyra törő lelkünk vajjon érintetlen maradhat-e ennyi sarkaló ösztön izgatására? És nem kell-e mintegy önkénytelenül is megérlelődnie lelkünkben az elhatározásnak, hogy mindegyikünk, mindenik a maga tehetsége, érzelmei és egyéni természete szerint törekedni fog

megfelelni mindazon kötelességeknek, melyeket a legmagasabb királyi kegy ró reá.

Mindegyikünk a legmélyebb alattvalói hűséggel és egész az önfeláldozásig fokozódó szeretettel az alkotmányos király felkent személye iránt, fogja viszonozni a nagy királyi kegyelmet, melynek — mint az intézet egyik tagja — ő is részese.

Mindegyikünk híven meg fogja őrizni az emlékét annak a nagy *Áldozatnak*, a kinek életéből jó és balsorsunkban egyaránt olyan okulást meríthetünk, mely bizton meg fog óvni úgy az elbizakodástól, ha netalán érdemünkön felül kedvezne a sors; valamint a kétségbeeséstől, ha erősebb megpróbáltatások jutnak osztályrészünkké.

És mindegyikünk kétszeresen érezni fogja lelkében annak a kötelességnek a súlyát, hogy minden erejéből törekedjék emelni a jó hírnevét azon intézetnek, a melynek meg van engedve, hogy címében megdicsőült nagy királynénk szent nevét viselhesse.

Tegyünk fogadalmat: hogy a Hazaszeretet, Királyhűség és martír Királynénk emléke ellen még gondolatban sem vétkezünk soha; és mindazok szivében, kik bármily formában gondjainkra lesznek bizva valaha, ezt a hármas fogadalmat becsepegtetni legszentebb hivatásunknak ismerendjük.

A vallás- és közoktatási m. kir. ministertől reám ruházott hatalomnál fogva ezennel felavatom ezt az intézetet «Erzsébet Nőiskolá»-vá. Legyen ez intézet a női erények kiapadhatatlan forrása és termő talaja, az igaz eszményi nőiség iskolája; a melyből száműzve legyen minden, a mi köznapi s a melyben a tiszta idealizmus ünnepli nap-nap mellett legszebb diadalát.

Indítványozom: fejezzük ki legalázatosabb köszönetünket Felséges Királyunk kegyelméért és kérjük meg a vallás- és közoktatási ministert, hogy ezen legmélyebb köszönetünket a trón zsámolya elé juttatni méltóztassék.

Méltóztatnak ezen indítványt elfogadni? Úgy ezt, mint az ünnepélyes ülés határozatát kimondom.

Az ülést bezárom.»

Elképzélhetjük, hogy e szép ünnep hatása alatt tanári testület és növendéksereg felmagasztosult érzelmekkel hagyta el az ünnepi ülést.

*

Miniszteri elismerés a budavári felsőbb leányiskolának. Budapest székes főváros Tek. Tanácsához a közoktatásügyi minister a következő leiratot intézte: «Magyar kir. vallás- és közoktatási minister 67048. szám. A székes-főváros I. kerületében levő községi felsőbb leányiskola felügyeletére kirendelt biztosomnak f. évi szeptember hó 26-án 388. szám alatt kelt jelentéséből értesültem, hogy ezen iskola vezetése s abban a tanítás minden tekintetben kifogástalan s a felsőbb leányiskolai szervezetnek teljesen megfelel. Az írásbeli dolgozatok gondosan vannak kezelve s a tanulók rajzai és női kézimunkái teljesen megütik a mértéket. Biztosom csak a német nyelvben tapasztalt némileg gyöngébb eredményt, erre nézve azonban az iskola igazgatója kimutatta, hogy az csak azon tanulókra vonatkozhatik, kik a polgári iskolákból jöttek át a felső osztályokba. Ezen baj elhárítása miatt az iskola igazgatója a pol-

gári iskola IV. osztályából a felsőbb leányiskola V. osztályba jelentkező növendékeket is felvételi vizsgálat alá kivánná vetni; mire nézve kijelentem, hogy a felsőbb leányiskolába való felvételnek ilyképeni kivételes megszigorítása ellen nincsen kifogásom. Miről a tanácsot tudomás és további szives eljárás végett értesítem. — Budapesten, 1898 október 20-án. A minister helyett Zsilinszky s. k., államtitkár.» (A kitünő iskolát, melyet már másodszor ér hasonló kitüntetés, a megérdemelt elismerés alkalmából örömmel üdvözöljük. *Szerk).*

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya január 15-én zsúfolt teremben tartotta rendes havi ülését. Az ülés egyetlen vonzó erejét *Berta Ilona* előadása alkotta, ki «A tanítás nevelő czéljáról» a tőle megszokott lelkesedéssel olvasta fel gondolatébresztő szép értekezését. Az előadás végeztével elnök tett jelentést a M. D. E. folyó ügyeiről és kérte a jelenlevőket, hogy sorsolási tárgyak (könyvek, kézimunkák stb.) beküldése által a sorsjáték sikerét előmozdítani sziveskedjenek. *A sorsolást márczius 23-án mindenesetre megtartják,* s a sorsolási tárgyak a márcziusi szakosztályi ülésen, melyet a Tanítónők Otthonában fognak megtartani, megtekinthetők lesznek. Az aranyórák Lechner és Granichstätten kirakatában már most is láthatók. — *A február 4-iki ülésre,* melyen vetített műtörténeti képeket fognak bemutatni, elnök ismételten felhivta a tagok figyelmét.

*

Pályázat igazgatónői állásra a «Tanítónők Otthonában». A *Tanítónők Otthonának* igazgatói állása 1898. évi május havában megüresedvén, az M. D. E. elnöksége ez állás betöltésére pályázatot hirdet. A pályázati feltételek az egyesület ügyvivő alelnökénél özv. *Herich Károlyné úrnőnél* (Mária-Valeria-utcza 5) megtudhatók. A pályázat határideje márczius 31. Az egyesület tanítónő tagjainak pályázat esetén elsőbbségük van.

IRODALOM.

UTMUTATÁS A CHEMIAI KISÉRLETEZÉSBEN. Irta dr. *Nuricsán József.*

1895-ben különösen dr. Than Károly egyetemi tanár kezdeményezésére és támogatásával megjelent: *a magyar chemiai folyóirat,* havi szaklap, mely a chemia körébe tartozó ismeretek magyar nyelvén való terjesztését tűzte ki célul. Ez okból nemcsak a legújabb vegytani vívmányokat ismerteti, hanem mellékletképen oly nagyobbszabású munkákat is ad, melyek a magyar irodalomban hézagpótlók. Így mindjárt az első évfolyamban megjelent dr. Than K. tollából: «*a qualitativ chemiai analysis elemei*» című, 232 oldalra terjedő munka. Ezt követte 1896-ban dr. Lengyel Béla egyetemi tanártól «*a quantitativ chemiai analysis elemei*» és a következő esztendőben dr. Felletár Emiltől és Jáhn Józseftől: «*a törvényszéki chemia elemei*» címmel két szintén jókora kötet. Hogy e munkák úgy tudományos, mint pædagogiai és nyelvi tekintetben kifogástalanok, arról szerzőiknek elismert tudományos készültsége, nagy tapasztalata és kitünő irói egyénisége eléggé tanuskodik.

De büszkén és teljes joggal csatlakozik e három kitünő társhoz dr. *Nuricsán József* fent nevezett könyve is, mely szintén, mint a magyar chemiai folyóirat melléklete, 1998-ban jelent meg. Ránk, tanítókra nézve dr. Nuricsán úr e munkája különösen fontos; mert — szem előtt tartva a középfokú iskolák szerény tanszerberendezését és a chemiát tanítók sokféle egyéb elfoglaltságát — oly rövid és teljesen megbízható útmutatásokat nyújt a könnyebben végezhető technikai munkálatok és fontosabb kisérletek végrehajtására, hogy azoknak szigorú megtartása mellett a kezdő is kisérletezhetik, a nélkül, hogy a kényesebb kisérleteknél baj érhetné. Az egész, 251 oldalra terjedő és 138 igen csinos ábrával illustrált munka négy fejezetre oszlik. Az első fejezet a legfontosabb eszközök használati módját, a kisérletek előkészítésében és végrehajtásában előforduló fontosabb műveletek leirását, a második fejezet az általános, a harmadik a szervetlen chemia körébe tartozó s végre a negyedik fejezet néhány fontosabb szerves vegyületre vonstkozó kisérleteket foglalja magában.

E rövid ismertetést azért adtam, mert tudom, hogy sokan vannak, a kik a chemiát tanulva, különösen Nuricsán úr útmutatásának a chemiai kisérletezésben kitünő hasznát vehetik. A három előbbi könyvnek bolti ára külön-külön 3 frt, s valószinüleg ezé is 3 frt. *Rybár J.*

*

A GYERMEK ÉRTELMI FEJLŐDÉSE, GYERMEKPSYCHOLOGIAI SZEMPONTBÓL. Irta *Donner Lajos*, polg. leányiskolai igazgató. Kapható a «Corvina»-nyomdában, Békés-Csabán. Ára 1 frt.

Lélektani irodalmunk oly szegény, hogy örvendenünk kell a legjelentéktelenebb műnek, mely e téren megjelen, ha egyéb hatása nem lenne is, minthogy az olvasó közönség érdeklődését e tárgy iránt — pillanatra bár — leköti. Sajnos, csak pillanatnyi érdeklődésre számítanak iróink is, azért oly nagy irodalmi termelésünk az efemer életű tárcza, novella, rajz, regény stb. téren, míg a komoly elmélyedést kivánó elmélkedésre ébresztő, tanulmányozásra serkentő írásmű ijesztően kevés. Olvasó közönségünk kétségkívül megnövekedett, az olvasni szeretés rohamosan terjedt az utóbbi 25 év alatt, de ha barátnőink olvasmányai után tudakozódunk, a napilapok szenzációs hírein, a divatlapok regénymellékletein, egy csomó, többé-kevésbbé jó külföldi regényen kívül alig tudnak valami komolyabbal beszámolni. Pedig ha megszoknák az ismereteiket is bővítő, népszerűen írt tudományos művek olvasását, mennyi lelki gyönyörűséget szerezhetnének maguknak s mennyire mentesek maradnának azon idegizgatottságtól, melynek a rosszul megválasztott olvasmányok folytán — gyakran családi boldogságuk kárára — áldozatul esnek. Az ily komolyabb olvasmányok közül a női hivatás szempontjából alig találhatnánk alkalmasabbakat a népszerű psychologiai munkáknál; s ezek között is különösen azok tarthatnak a nők érdeklődésére számot, melyek a lélektant neveléstani vonatkozásokkal kapcsolatosan tárgyalják. Mennyivel jobban megértenénk gyermekeinket, ha egy-egy ilyen irányú mű a lelki élet jelenségei iránt érdeklődést keltve bennünk, alaposabb megfigyelésükre gondot fordítanánk. Donner könyve alkalmas az érdekköltésre. A temérdek megfigyelés, melynek eredményeit részben saját tapasztalatai alapján, részben a legkitünőbb szaktekintélyek (Darwin, Preyer, Perer, Sully, Wundt) nyomán közli, a szakemberek figyelmére is méltóvá teszi e könyvet, anyák és nevelőnők kezében pedig hatalmas ösztönző lesz a tudatos megfigyelésre, a lényegtelennek látszó jelenségek fontosságának felismerésére. Bár terjedne el e könyvecske, s suggerálná a neveléssel foglalkozóknak, hogy a lelkijelenségek megfigyelésével és feljegyzésével lélektani kutatások számára anyagot szolgáltassanak s az irodalmunk ezen irányban való fejlődését — legalább az olvasás által — elősegítsék. Nem terjeszkedhetünk ki a könyv részletesebb ismertetésére. A tartalommutató közlése csak azt tanusítaná, hogy a lelkiélet legfontosabb jelenségei vannak a gyermekéletből ellesett példákkal megvilágítva. (Ez azonban az eddigiekből különben is kitünik.) Maguk a példák oly számosak, oly jellemzők és oly változatosak, hogy a könyvet érdekes és élvezetes olvasmánynyá teszik mindazokra nézve, kik a gyermekeket szeretik s némi lélektani alapismeretekkel már birnak. Hogy szerző igen nagy számban használja a lelkijelenségek megjelölésére az idegen kifejezéseket: rossz néven sem vehetjük tőle, tudva, hogy filozofiai nyelvünk fejletlen és ingatag, s tudva, hogy szerző leginkább idegen szakmunkák után dolgozott. Egy másik kiadásban mégis örömmel látnánk a magyarság szempontjából a nyelven s néhol a stylusban is egy kis javítást.

S. J.

*

A SZENTFÖLDÖN. Irta dr. *Erődi Béla.* 110 képpel és Palesztina térképével. Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása. Ára 2 frt 80 kr.

A «*Szentföldön*» harmadik kötetét teszi az «Utazások könyvtára» című vállalatnak, melyben Erődinek már két kitünő műve jelent meg, a «*Fáraok országában*» és «*Utazásom Sicilia és Malta szigetén*». Erődi Béla új könyve e két kitünő elődje után nem szorul külön ajánlásra. Élvezetes és hasznos olvasmányt nyujt az ifjaknak és felnőtteknek egyaránt s a német császár szentföldi utazása alkalmából felette aktuálisat is. A képek részint a helyszinén felvett fényképek, részint nagy művészek művei után készült lenyomatok. A könyvet ezeken kívül csinos iniciálék ékesítik. A 256 oldalra terjedő mű a legalkalmasabb ajándék serdülő ifjak s leányoknak, de a földrajz tanítója kezében is hasznos segédkönyv. S.

*

Beküldött könyvek:

A Wodianer-czég (Budapest, Andrássy-út 21) kiadványai közül vettük és olvasóink figyelmébe ajánljuk a következő értékes művekét:

1. *Radó Antal. Dalok és történetek.* Izlésesen kiállított díszes verskötet. Ára 1 frt 80.

2. *Radó Antal.* Alfred de Mussetből. Szigorú forma és tartalom, hűséggel fordított, díszes kiállítású verskötet. Ára 1 frt 50.

3. *Kempf József. Odysseus kalandjai.* Csinos illusztrátiókkal biró, értékes ifjúsági olvasmány. Ára 1 frt.

4. *Jakab Ödön.* Komédiák. Üde, poétikus elbeszélések 12 íven. Ára 2 frt; kötve 2 frt 80.

5. *Mosdóssy Imre.* Három elbeszélés. («A szalmazsák», «A kazal ugrás», «A kis libapásztor».) Az «Ifjusági Könyvtár» sorozatnak legújabb kötete, vonzó és nemes iéányú gyermekkönyv, több csinos képpel. Ára 50 kr.